

Porzeczka Wiat

11/12
1948

„POZNAJ ŚWIAT”

Popularno-naukowy miesięcznik geograficzny
POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOGRAFICZNEGO

Treść nr 11 — 12 1948

A. M.: Korea	289
Flis J.: Wzdłuż naftowego rurociągu	293
Dubiński L.: Krym	297
Michalczewski J.: Arktyka	300
Schnayder E.: Jan Mayen — wyspa ptaków	303
Michalczewski J.: Wędrowki ptaków	304
Aktualności geograficzne	307
Świat w liczbach	311
Ludność Stanów Zjednoczonych A. P.	311
Klimat świata cz. I. Azja	312
Leszczycka Wanda: Australia	315
Odpowiedzi Redakcji	334
Wśród nowych książek i map	335
Zagadka geograficzna nr 11—12	336

Czasopismo redaguje Komitet Redakcyjny Wydziału Popularyzacji
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Sekretarz Redakcji: Dr W. Milata

Kraków, Grudzka 64 II p. Tel. 555-78

Adres Administracji „Poznaj Świat”:

Kraków, Szymanowskiego-Boczna 17. Telefon 567-83

Konto PKO IV-4896

Warunki prenumeraty:

Cena pojedynczego nr 70.— zł.

Kwartalnie	160.— zł.	Członkowie	PTG	140.— zł.
Półrocznie	300.— zł.	„	PTG	260.— zł.
Rocznie	550.— zł.	„	PTG	500.— zł.

Wydawca: Instytut „GLOB” w Krakowie.

Okladkę projektował Młodzianowski.

A. M. Warszawa

Korea

Korea (jap. Czoson, chin. Kao-li-kou) jest górzystym półwyspem w Azji Wschodniej, który dzieli morze Żółte od Japońskiego. Posiada słabo rozwinięte wybrzeże wschodnie i dobrą linię brzegową zachodnią, która tworzy szereg zatok ułatwiających powstawanie portów. Pod względem klimatycznym należy do strefy umiarkowanej, przy czym charakterystyczne są większe opady w południowo-wschodniej części półwyspu.

Obszar Korei, wynoszący 220.740 km², zamieszkuje blisko 24 miliony ludności¹⁾ pochodzenia mongolsko-chińskiego, najgęściej grupującej się na południu. Znaczniejszą grupę stanowią Japończycy (600.000); Europejczyków jest zaledwie 1.000. Stolicą Korei jest Seoul, miasto liczące ok. 1 mil. mieszkańców.

Początki legendy Korei sięgają XII wieku przed Chr., kiedy to grupa chińskich uchodźców założyła w północnej części półwyspu królestwo Czaosien. Nazwa w X w. zostaje rozciągnięta na całość terytorialną Korei.

Kontakty polityczne, wychowanie oparte na klasykach chińskich (doktryna Konfucjusza) ugruntowują silny wpływ Chin w dziedzinie kultury materialnej i duchowej, który niezmiennie przewija się przez całą historię Korei, aż do czasu wyeliminowania go przez Japonię, stosującą bardziej praktyczny system nauczania. W konsekwencji doprowadziło to do aneksji Korei przez Japonię z początkiem XX w.

Historię Korei można określić jako tragiczną. Zamieszкана przez spokojny, rolniczy naród, nie przestawała być terenem walk rywalizujących ze sobą sąsiadów, którzy doceniając walory strategiczne jej położenia geograficznego i wartość bogactw naturalnych, usiłowali zdobyć i umocnić na Korei własne wpływy. W XIV w. Korea stała się łupem Mongołów a ich wojowniczy wódzowie zmuszali tubylczą ludność do zasilania swych łupieskich wypraw. Koreańczycy bowiem słynęli jako mistrzowie budowy statków; w szczególności wielki rozgłos zdobył Yi-Sunsin, który skonstruował statek w kształcie żółwia, stosując pierwszy raz w XVI w. żelazny pancerz ochronny. Wynalazek ten znakomicie ułatwiał wyprawy na okoliczne wyspy, wieńcząc je zwycięstwem, ale zarazem przyczynił się do obudzenia wielkiej nienawiści, gnębionej tym sposobem Japonii, w stosunku do Koreańczyków.

Okres następny jest epoką rosnącego niebezpieczeństwa japońskiego. Koreańczycy politycznie nie wyrobieni, podlegający częstym inwazjom i interwencjom, nie są w mocy okrzepnąć państwowo. Ugoda o izolację, wskutek rosnącego nacisku Japonii w XIX w. nie daje się dłużej utrzymać. W sierpniu 1910 r. król koreański zmuszony został „poprosić” Japonię o aneksję, która przygotowała ją już na arenie międzynarodowej przez uzyskanie poparcia Anglii.

¹⁾ The Statesman's Yearbook 1947; Macmillan & Co., Ltd. London.

Mapka Korei.

Korea, podzielona na 13 prowincji, znalazła się pod absolutną władzą generał-gubernatora Japonii. Wprowadze w owym czasie dochodzi do znacznego rozwoju przemysłu, rozbudowuje się miasta i porty jak Heijo, Fusan, Taikju, Jinsen i inne, zwiększa się wydatnie sieć linii kolejowych i żeglugowych (60 kom-

panii łączy Koreę z portami zamorskiemi), popiera rozwój uprawy roślin przemysłowych jak bawełna i konopie, ale ta intensyfikacja gospodarcza nie idzie w parze z podnoszeniem się dobrobytu ludności miejscowej, zepchniętej do roli poddanej siły roboczej. Zysk z modernizacji kraju czerpią wyłącznie Ja-

pończycy. Ucisk i wyzysk rodzi niechęć tubylców wobec Japonii, budzi się pragnienie zrzucenia jarzma niewoli.

Mimo deklaracji Wilsona zagadnienie Korei na konferencji wersalskiej nie zostało rozwiązane. Zagadnienie to wyłania się ponownie w 1943 r. na Konferencji w Kairo, gdzie mocarstwa zobowiązały się do przywrócenia Korei niepodległości.

Po kapitulacji Japonii na Korei wyładowały wojska radzieckie i amerykańskie. Wzdłuż 38 równoleżnika ustala się linia podziału na 2 strefy. Ponieważ mocarstwa okupujące nie uzgodniły stanowiska, do fuzji stref nie doszło.

Obok przyczyn politycznych (prawo o samostanowieniu o sobie narodów), istnieją nader ważne przyczyny gospodarcze, które przemawiają również za jednością kraju. Północ bowiem obfituje w rudy i minerały jak złoto, żelazo, molibden, mika, węgiel; posiada dobrze rozwinięty przemysł hydroelektryczny (jedna z największych stacji na rzece Yalu), chemiczny, metalurgiczny, jedwabny i bawełniany, ceramiczny itp. Południe natomiast posiada strukturę przeważnie rolniczą; głównym bogactwem jest ryż, który zajmuje 27% całej uprawnej powierzchni i stanowił główną pozycję w eksporcie. Dziś uprawa jego spada i nie zaspakaja nawet zapotrzebowania wewnętrznego. Jak wynika z powyższego przemysłowa północ potrzebuje środków alimentacyjnych południa i na odwrót. Rozmieszczenie bogactw naturalnych oraz produkcji związanych z właściwościami gleby i klimatu, wymagają ścisłej współpracy obu stref, które nie mogą rozwinąć się racjonalnie w odcięciu.

Istniejący stan rzeczy utrudnia właściwy rozwój stosunków gospodarczych na Korei, na czym cierpi naród koreań-

ski, czekający niecierpliwie realizacji uchwał konferencji kairskiej.

Próba wyjścia z impasu była, we wrześniu 1947 r., propozycja ZSRR ewakuowania wojsk obu mocarstw okupujących Koreę.

Wskutek braku zgody ze strony St. Zjednoczonych, dla których Korea jest „pomostem do Azji“, sprawa znalazła się na porządku dziennym Zgromadzenia Ogólnego ONZ., które również nie znalazło właściwego rozwiązania tego zagadnienia.

W następstwie tego w maju 1948 r. w południowej części okupowanej przez USA przeprowadzono wybory, których rezultatem było utworzenie „Republiki Koreańskiej“ z prezydentem dr Syngmanem Rhee na czele.

W Korei północnej natomiast powstała Ludowa Demokratyczna Republika, której premierem został Kim Ir Sen.

Na apel premiera, ogłoszony przez radio w Pyeng-yang (stolicy Korei Półn.) wzywający państwa demokratyczne do nawiązania z Koreą stosunków dyplomatycznych i gospodarczych, odpowiedziało szereg rządów a w pierwszym rzędzie ZSRR i Polska, które uznały nowopowstałą Ludową Demokratyczną Republikę Koreańską i jej istniejący rząd.

W związku z tym ZSRR ewakuował swoje wojska z Korei, z dniem 1 stycznia 1949 r. Wymieniono depesze między min. Modzelewskim i Pak Henem, ministrem spraw zagranicznych Lud. Dem. Republiki Koreańskiej, w których dano wyraz przekonaniu, że zadziernięte więzy serdecznej przyjaźni stanowić będą dalszy krok na drodze umocnienia pokoju i dobrobytu obu narodów.

A. M.

Dolina rzeki Jordan widziana z lotu ptaka.

Wzdłuż naftowego rurociągu

Problem komunikacji między kolebką cywilizacji — Mezopotamią a krajami nad Morzem Śródziemnym — Syrią i Palestyną, od najdawniejszych czasów historii trudny był do rozwiązania. Droga z Egiptu do Babilonii w czasach starożytnych wiodła zrazu ku północy wzdłuż syryjskich wybrzeży, aż do miejsca, gdzie górny Eufrat zbliża się najsilniej ku zielonemu wybrzeżu, stąd na Karkemisz skręcała ku wschodowi i wzdłuż życiodajnej rzeki biegła ku południowemu wschodowi do Babilonu. Nie można jej było skrócić, bo między Palestyną a Mezopotamią leży niegościnna, bezwodna pustynia. Dopiero w bieżącym stuleciu, gdy w Mezopotamii trysnęły odwiercone naftowe źródła Kirkuku i Kanakinu, technika przemogła pustynną barierę i stworzyła prostolinijny szlak zrazu tylko dla ropy, dziś dostępny także dla ruchu samochodowego.

W roku 1934 otwarto wielkie rurociągi naftowe z Kirkuku w Iraku do Haify i do Trypoli. Rurociąg do Haify ma 1200 km długości. Wzdłuż całej trasy zainstalowano liczne stacje pomp tłoczących, będące zarazem strażnicami policyjnymi rurociągu. Pierwotnie stacje te łączyły się ze światem jedynie drogą powietrzną, każda stacja zaopatrzona jest w lotnisko i samoloty. Dopiero w czasie ostatniej wojny zbudowali Anglicy strategiczną szosę asfaltową wzdłuż rurociągu.

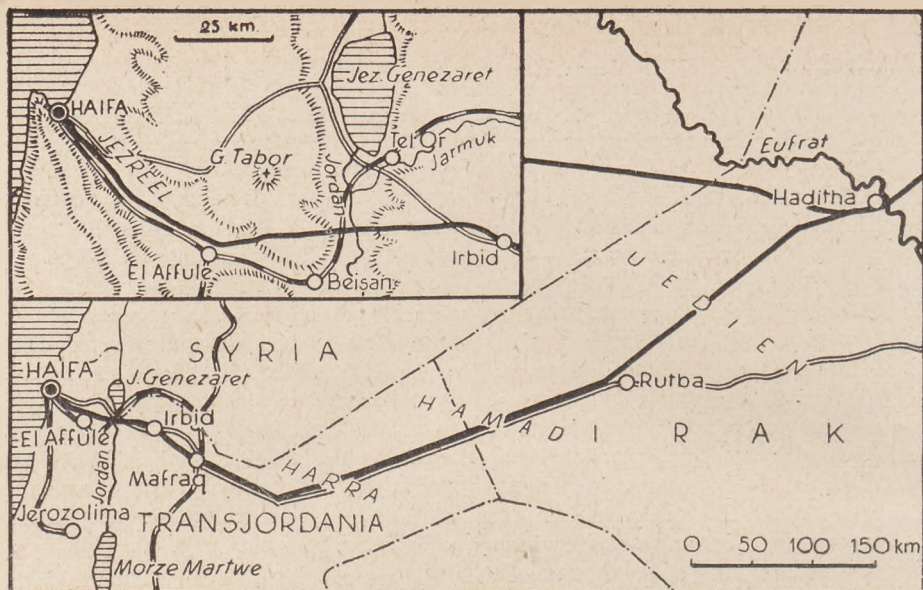
Z Haify przebywamy dolinę Ezdrelon (Emek, Izrael). Jest to tektoniczna zapadłość, skośnie biegnąca do zapadliska Jordanu. Oddziela ona płytowe góry Galilei od Karmelu i Gór Samarytańskich. Jeszcze stosunkowo niedawno dno zapadliska zabagnione i opuszczone było siedliskiem malarii. Dopiero w roku 1921 Żydzi wykupiwszy bagna i nie-

użytki, rozpoczęli olbrzymie prace melioracyjne, w ślad za którymi poszła żydowska kolonizacja. Dziś po obu stronach szosy widzi się zwarte, wzorowe osiedla rolnicze, starannie uprawione role, wielkie spółdzielcze obory, a gdzieś tam przemysłowe zakłady, jak np. wielka cementownia w Neszer u stóp Karmelu. Centrum doliny stanowi małe miasteczko Affule, gdzie krzyżuje się z naszą drogą szosa Jerozolima—Nazaret i gdzie znajduje się ważny węzeł kolejowy.

Wnet za Affule droga zwolna opada i mijamy tablicę z ciekawym napisem: „poziom morza“. Wjeżdżamy tu w depresję i zbliżamy się do zapadliska Jordanu. Południkowo biegnący ten rów tektoniczny ma dno leżące w jednej z najosobliwszych depresji świata. Poziom Morza Martwego będącego bezodpływowym jeziorem, leży 394 m poniżej poziomu morza.

Za Beth Szen u wylotu w dolinę Jordanu odczuwa się wyraźnie zmianę ciśnienia, powietrze staje się nieznośnie duszne i przygniatające, roślinność pożółkła i obumarła z wyjątkiem krętej wstęgi zarośli nad Jordanem. Osiedla żydowskie też zmieniają fizjognomię. Zamiast sielsko wyglądających kolonii, występują tu zwarte zabudowane miejscowości, otoczone warownymi umocnieniami, najeżone strzelnicami. Osadnik żydowski był tu zawsze niepokojony przez bandy Arabów zza Jordanu.

Po drugiej stronie zapadliska Jordanu wznosi się blisko tysięczmetrowa krawędź Wyżyny Transjordanii. W dawnych epokach geologicznych spłynęły z krawędzi lawy wulkanów, dziś już całkowicie wygasłych. Skrzepła lawa w postaci bazaltowych skał zablokowała dolinę i spiętrzyła wody Jordanu, które rozlały się powyżej w przepiękne

Mapka rurociągu naftowego.

Jezioro Galilejskie czyli Genezaret. Jordan i jego transjordański dopływ Jarmuk wcinają się w skalistą zapórę głębokimi jarami i bryzgami piany wyładowują nagromadzoną energię. Wykorzystali to technicy żydowscy budując tu w Tel Or wielkie zakłady hydroelektryczne o mocy 8500 KM. Ponad tysiąc kilometrów linii wysokiego napięcia rozprowadza prąd elektryczny po całej niemal Palestynie.

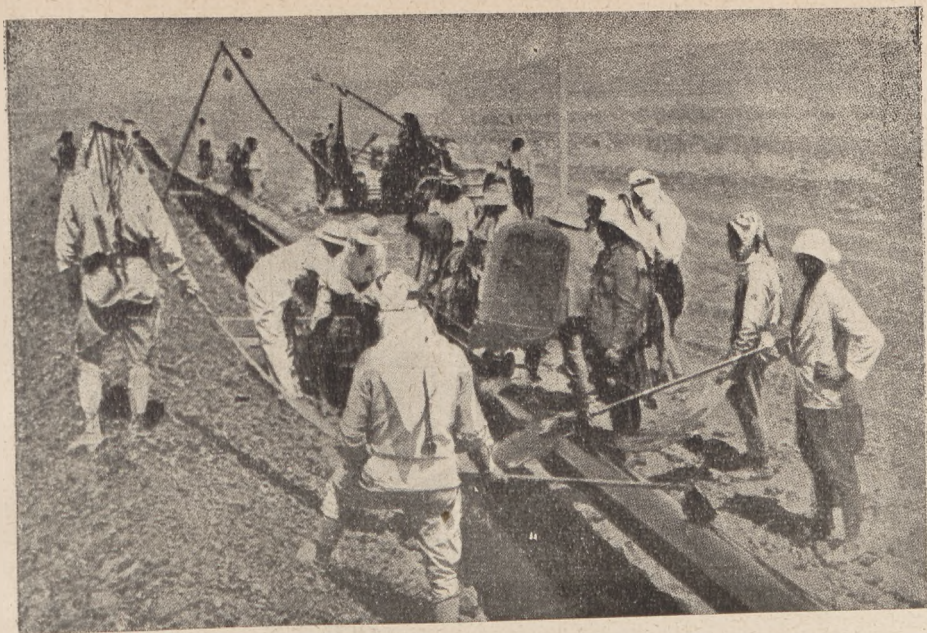
Minawszy zakłady wjeżdżamy na teren Transjordanii.

Droga pnie się zakosami, pokonywując wzniesienie równe różnicy poziomów Zakopane—Giewont. Zwolna odczuwamy rześki powiew wiatru, a wzrokiem obejmujemy całą dolinę Jordanu gdzieś od jeziora Hulak na północy aż po Morze Martwe. Ciemna tafla wód Morza Martwego obrzeżona jest srebrzystą wstęgą solnych wykwitów, mieniących się w słońcu. Rozpoznajemy majestatyczny wierzchołek Hermonu (2814 m) ze śnieżną czapą na szczycie, biblijną górę Tabor wśród uroczych zielonych wzgórz Galilei, ostro kontrastujących z leżącymi na południe od

Emek Izrael nagimi wapiennymi górami Samarii.

Od Irbidu, małej transjordańskiej miejsciny, krajobraz staje się monotony. Falistą wysoczyznę transjordańskiej płyty pokrywa suchy step. Tu i ówdzie mijają koczujący pasterze owiec nędzne osiedla arabskie. Za Kafraki przecinamy linię kolejową biegnącą szlakiem mahometańskich pielgrzymek z Bagdadu do Medyny i zwolna wjeżdżamy w pustynię.

Inna to pustynia, niż zwykliśmy oglądać na egzotycznych widokówkach. Ani tu śladu piaszczystych wydym, łagodzących swymi wdzięcznymi kształtami martwość natury, nie spotka się tu palmy, ani karawany wielbłądów. Jak okiem sięgnąć widzimy rozsiane skaliste rozwaliska, pogrzebowo ciemnej bazaltowej skały. Miejscami przybiera ona postać lawy, zdawałoby się dopiero co zastygłej. Zczerniałe trzewia, skamieniałe rzeki smoły. Gdzieindziej sterczą strzaskane kolumny bazaltowych słupów, czasem z nad morza głazów, rozwalonych słonecznym młotem, wystrzela ku niebu smukły pień wulkani-

Zakładanie rurociągu w Palestynie.

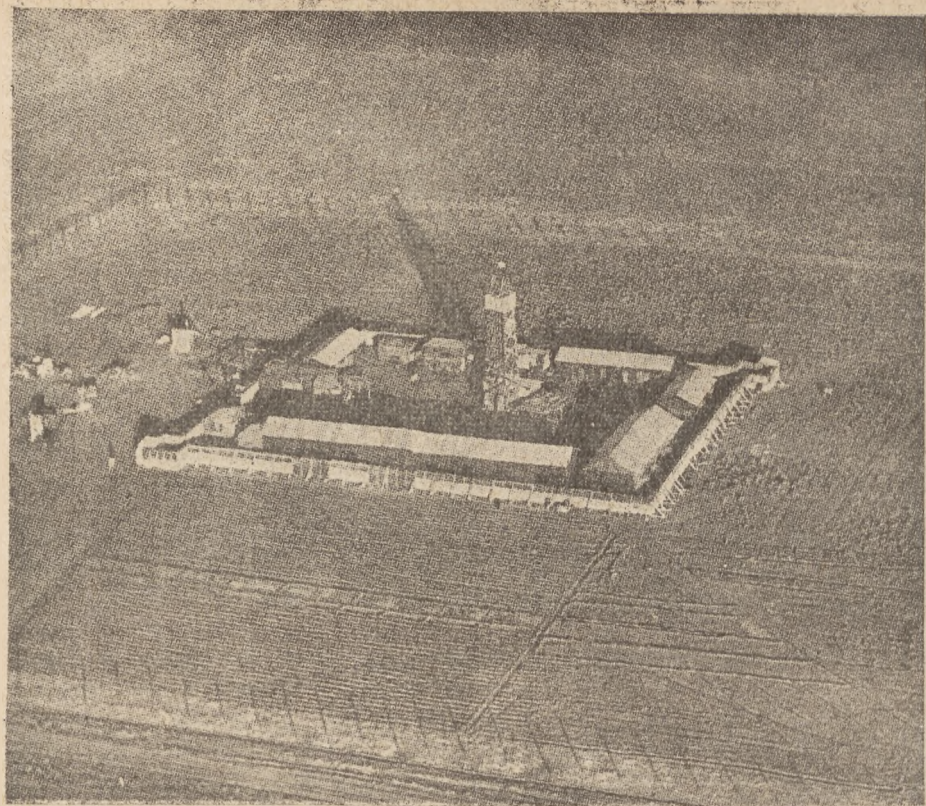
cznego komina. Rzadko gdzieś w zagłębieniu, rozlewa się nagle przeraźliwym blaskiem jezioro piasku. Takiego kontrastu światła nigdy nie widziałem więcej w naturze — słoneczna biel piasku w otoczeniu smolistego kiru bazaltów. Upiorny krajobraz wyczerpuje nerwowo. Przyspieszamy tempa, by jak najprędzej wydostać się z tej krajiny grozy.

Ten typ pustyni zwanej „harra“ ciągnie się przeszło 120 km wzdłuż naszej drogi. Rozumiemy dlaczego podróżni od czasów Abrahama, aż do ostatnich niemal czasów woleli nadłożyć setki kilometrów drogi, idąc z Palestyny do Mezopotamii.

Za stacją pomp H. 4, krajobraz się zmienia i dalszych 230 km jedziemy po wapiennej płycie pokrytej lotnym pyłem. Miejscami urywa się asfaltowa szosa (prace nad jej budową były wówczas jeszcze niedokończone) i wpadamy w zasłaną pyłu wzniesioną kołami poprzednich samochodów. Ten typ pusty-

ni zwanej „hamadą“ nie jest tak odstrasający jak harra. Mimo kompletnej martwoty krajobraz jest tu łagodniejszy, ziemia nie nagrzewa się tak silnie od promieni słońca jak czarna harra. Góry świdki, stoliwa, czasem długie pasma kuesty urozmaicają rzeźbę.

Od Rutby, pustynnej oazy z obfitymi źródłami opuszczamy hamadę i wjeżdżamy w rejon EL Uedien. Nazwa ta wywodzi się od słowa nedi (w angielskiej transkrypcji-wadi), co oznacza dolinę bez rzeki. Rzeczywiście krajobraz poprzecinany jest całą regularną siecią dolin, biegnących ku dalekiej dolinie Eufratu. Tylko okresowo po ulewnych deszczach, płyną tędy strugi wody, wtedy zieleni się kraj i koczownicy ruszają ze swymi stadami na pastwiska. Periodyczne strugi deszczowe nie mogły jednak wytworzyć takiej rzeźby dolin, powstała ona w tym samym czasie, kiedy na północy lodowce modelowały krajobraz, a kiedy w dzisiejszym pasie gorących pustyń Afryki i Azji

Ufortyfikowane osiedle żydowskie na pograniczu Palestyny i Syrii

Zachodniej panował klimat deszczowy (płuwialny), a stałe rzeki zraszały kraj.

W Rutbie z naszą drogą złączył się szlak Damaszek—Bagdad. Komunikację między tymi stolicami utrzymują autobusy, specjalnie przystosowane do podróży na przełaj przez pustynię. Od gorących promieni słońca zabezpieczeni są podróżni srebrzystymi, falistymi blachami nadwozia. Mija nas taki srebrzysty potwór z przyczepem i nie koń-

czącym się ogonem szarej kurniawy. Okna ma maleńkie, przysłonięte jak w staromodnym pociągu pancernym. Autobus ten jest o tyle oryginalny, że pasażerowie mają w nim miejsce leżące i większość podróży przesypiają nie ciekawi wcale uroków pustyni.

Teren zwolna obniża się i zupełnie niespodziewanie ukazują się oczom leniwo wijący się Eufrat i rozległe jego rozlewiska nadrzeczne. Pustynię przebyliśmy szczęśliwie.

**Czy jesteś już członkiem
Polskiego Towarzystwa Geograficznego?**

Krym

Krym jest jednym z najpiękniejszych zakątków Związku Radzieckiego i dlatego też warto się z nim bliżej zapoznać.

Półwysep Krymski łączy się na północy z lądem wąskim przesmykiem Perykopu, oddzielając jednocześnie Morze Czarne od Azowskiego. Wzdłuż jego południowego boku ciągnie się łańcuch Gór Krymskich z najwyższym szczytem Czatyrdah (1544 m). W dawnych czasach Góry Krymskie stanowiły wspólny łańcuch z masywem kaukaskim.

Główny grzbiet Jajła sięgający ponad granicę lasów jest zasadniczo falisty i porośnięty trawą. W górach tych zbudowanych z wapieni znajdują się wspaniałe jaskinie, z których najsłynniejsza usiana czaszkami ludzkimi nosi nazwę jaskini „Tysiaca Głów“. Góry Krymskie dzielą półwysep na dwie zupełnie różne od siebie części: północną i południową. Północna jest krainą stepową, zbliżoną swym charakterem do sąsiednich obszarów stepowych, uboga jest w opady atmosferyczne.

Głównym zajęciem ludności jest hodowla bydła, rybołówstwo oraz wydobywanie soli ze słonych jezior. Zupełnie odmiennie przedstawia się zastójność od zimnych wiatrów północnych część południowa Krymu. Jest to obszar malowniczych dolin, pokrytych sadami drzew figowych, oliwnych i granatowych. Na południowych stokach rozstąpiły się winnice a w okresie kwitnienia doliny widziane z góry przypominają olbrzymie, pełne różnobarwnych kwiatów kosze.

Na południowych wybrzeżach Krymu znajdują się miasta portowe: Feodosia (ok. 38.200 mieszk.), Sudak (ok. 1.000 mieszk.), Jajta (ok. 13.000 mieszk.) i Bałakława (ok. 1.200 mieszk.). Na południowo-zachodnim krańcu półwyspu

leży największy port — Sewastopol (ok. 78.300 mieszk.). Stolicą Krymu jest **Simferopol** (ok. 98.600 mieszk.) leżący u podnóża północnych stoków Krymskich Gór. Linie kolejowe łączą Simferopol z Sewastopolem, z miastem portowym Eupatorią położonym na zachodnim wybrzeżu oraz Feodosią i Kerczem na wschodzie.

Dla geografa i turysty szczególnie interesująca jest południowa część półwyspu.

Grzbiety Gór Krymskich noszą nazwę Jajła (pastwisko) i tworzą falistą wierzchowinę, pokrytą w wielu miejscach łąkami, które są soczyste i zielone przez cały okres letni. Choć warstwa urodzajnej gleby jest cienka, to jednak jest ona niezwykle płodna.

Wędrując po wielkich łąkach Jajły nie wolno zapominać o wysokości na jakiej się one rozpościerają i o tym, że pomimo pozornego wyglądu stepowego, jest to powierzchnia gór, poprzeryzana licznymi strumieniami, pełna zapadlisk i parowów, które spotyka się na każdym kroku.

Charakterystycznym zjawiskiem w wąwozach Jajły jest występowanie w nich sosny, która utrzymała się tam dlatego, że dnem każdego prawie wąwozu płynie strumyk. Wobec stromych i trudno dostępnych ścian bocznych wąwozy spełniają ważną rolę komunikacyjną, stanowiąc jedyną drogę łączącą doliny z wysokogórskimi łąkami, podczas gdy w wąwozach wszędzie znajduje się woda. Sama wierzchowina Jajły cierpi na jej brak. Ubogie opady atmosferyczne występujące w tym obszarze szybko znikają w podłożu wapiennym, a po przedostaniu się do nieprzepuszczalnej warstwy gliniastej tworzą podziemne zbiorniki wody. Woda ta wydobywa się na stokach gór na powierzchnię i w po-

staci licznych źródeł zasila strumienie i rzeki Górnego Krymu. Dzięki właśnie wodom gruntowym powierzchnia Jajły jest urozmaicona jaskiniami wapiennymi, pełnymi stalaktytów i stalagmitów, lejami i głębokimi a wąskimi szczytami.

Nadbrzeżne grzbiety Jajły tworzą fantastycznie poszarpane skały, stoki górskie usiane są olbrzymimi, bezładnie rozrzuconymi głazami, ciągnącymi się na przestrzeni wielu kilometrów i schodzącymi prosto w morze. Stoki Gór Krymskich pokryte są lasami. Górne partie Jajły zajmują lasy sosnowe, niższe natomiast pokryte są lasami mieszanymi z przewagą buku i grabu. W okolicach, gdzie lasy zachowały się nietknięte są one bardzo gęste. Panuje w nich mrok i cisza. Miejscami natknąć się można na dzikie winogrona i specjalny gatunek krymskiej liany zwanej „klimatys“. Wije się ona gęstą siecią po ziemi, zwisa między drzewami i zagradza drogę. Poza tym jednak ma tę miłą zaletę, że wydaje słodką woń, która wypełnia cały las balsamicznym zapachem.

Równie ciekawym jak i pięknym zjawiskiem na południowych wybrzeżach Krymu jest stary i wygasły przeszło milion lat temu wulkan o nazwie „Kara-Dag“ („Czarna Góra“). Ciągnie się on na przestrzeni ok. 8 km tj. od Otuz na zachodzie do Koktebiela na wschodzie. (Masyw Kara-Dagu leży na wschód od portu Feodosii). Od czasu wygaśnięcia tego wulkanu zewnętrzne i wewnętrzne siły przyrody przekształciły zupełnie jego powierzchnię: rozmyły wodą, rozruszyły i rozbiły trzęsieniami, rozsypywały wiatrem. Dzięki tym procesom powstał niewielki pas grzbietów, pełen dzikich i krętych wąwozów i dolin. Centralna część tego masywu nosi nazwę „Świętej Góry“.

Szczególnie malowniczo wygląda Kara-Dag od strony morza, gdzie olbrzymie urwiska skalne pozbawione roślinności podnoszą się pionowo z tafli mor-

skiej ku wielkiej wysokości. Działalność morza wytworzyła mroczne, zarosłe wodorostami jaskinie, wąskie i głębokie szczeliny, pełne głuchego łoskotu przewalających się fal.

Kara-Dag jest prawie niedostępny. Tylko w jednym miejscu można przedostać się z lądu na sam brzeg zamarłego wulkanu. Droga wiedzie przez wąwóz Gaurbach („Sad niewiernych“), który choć dostatecznie szeroki, jest jednak mroczny, niesamowicie kręty i nawet dla dobrego piechura ciężki do przebycia. Pod względem dzikiego i pięknego wyglądu „Sad Niewiernych“ dzierży prym wśród krymskich wąwozów.

Poszczególne szczyty Kara-Dagu mają związane nazwy z legendami, jak np.: „Iwan Rozbójnik“, „Diabelski Kogut“ itp. Również i okazałsze względnie piękniejsze grotty przyjęły swe nazwy od różnych okoliczności, jak np.: „Pieczara Piratów“ lub „Bałkański Bazar“.

Klimat Krymu zależy całkowicie od ukształtowania pionowego terenu. Grzbiety górskie zagradzają drogę mroźnym wiatrom z północy, toteż południowe brzegi są prawdziwą „cieplarnią“. Średnia temperatura roczna w południowej części Krymu wynosi $+13^{\circ}\text{C}$, średnia lipca $+23^{\circ}\text{C}$ i stycznia $+5,5^{\circ}\text{C}$. Roczna ilość opadów atmosferycznych waha się od 500—700 mm, a większość z nich przypada na okres zimowy. Lipiec i sierpień należą do najgorętszych miesięcy w roku. Temperatura w tym okresie dochodzi do $+37^{\circ}\text{C}$ co w rezultacie powoduje wysychanie roślin łąkowych, nie będących w stanie wytrzymać tej śpięoty. W znacznej mierze cierpią też i drzewa, których wzrost zmniejsza się, a liście schną i odpadają. Ludność miast zazwyczaj unika przebywania w godzinach południowych na ulicach. Kamienie i glazy pieką jak rozpalone, jedynie nad brzegiem morza znaleźć można trochę chłodu. Z końcem grudnia względnie w początkach stycznia przychodzą w górach bardzo do-

Mapka Krymu.

kuczliwe przymrozki nocne. Gdzienie-gdzie pada śnieg, który czasem utrzymuje się nawet trzy do czterech dni, zwykle jednak taje w przeciągu kilku godzin. W okresie zimowym najczęściej padają deszcze, a wiatry wiejące od morza powodują mgły. Bardzo groźnym zjawiskiem pogodowym na Krymie, zwłaszcza w jego części południowej jest północno-zachodni wicher (nazwa lokalna „nord-ost“). Gdy wiatr ten nadciąga z daleka już słychać huk rozszalałych mas powietrza. Pod ich uderzeniem giętkie cyprysy zginają się niemal pod prostym kątem, a w górach, gdzie siła wiatru jest wielokrotnie wyższa spadają lawiny kamieni i luźno osadzonych głazów. W nadbrzeżnych osiedlach wiatr zrywa nawet ciężkie blaszane dachy i unosi je kilkaset metrów w morze. Na morzu porywy wicheru wywołują olbrzymie fale, które często tworzą białawe trąby morskie szybko poruszające się po ciemnej powierzchni wody. Czarne Morze w zimie traci swą lazurową barwę i rzeczywiście przechodzi w czarny kolor, skąd też jego nazwa. W czasie silnego sztormu fale niejedno-

krotnie przewalają się przez portowe mola i zmywają wszystko co nie jest silnie przytwierdzone. Bardzo często w czasie burzy okręty z trudnością zawijają do portów Eupatorii lub Jajty.

Warto jeszcze wspomnieć o faunie Krymu, choć przedstawie się ona nader uboga, co należy przypisać temu, że Krym przez długi czas stanowił wyspę, na którą mogły się dostać tylko ptaki lub zwierzęta ziemno-wodne. Ptaków śpiewających brak na Krymie zupełnie i tym właśnie tłumaczy się cisza leśna. Ptaki w większej ilości pojawiają się zimą i jesienią, kiedy Krym służy im jako „stacja odpoczynkowa“ w czasie przelotu z dalekich północnych krańców ZSRR do Afryki. W górach w niewielkiej ilości znajdują się dzikie kozy, a po lasach jelenie, lisy i borsuki. Szczyty górskie natomiast są królestwem orła, który na niedostępnych urwiskach ma swe gniazda. Olbrzymie te ptaki potrafią dniami całymi wisieć nieruchomo i wysoko na tle błękitu nieba i zlewają się w jedną całość z dzikim i barwnym krajobrazem górskim.

Arktyka

Jeszcze jakieś 20 lat temu przeciętny czytelnik gazet kiwał zdumiony głową na wiadomość, że jakaś ekspedycja naukowa wybrała się w obszary podbiegunowe. Z słowem tym kojarzył się widok bezkresnych pól lodowych bez śladu życia, straszliwe, przejmujące zimno i półroczne ciemności, czasami rozświetlone zorzą polarną. Jedyńi stali mieszkańcy tych obszarów, Eskimosi, siedzieli w swych „igloo“ zaszyty w ciepłe futra. Czego tam szukał biały człowiek?

Z czasem napływały wiadomości, że Wegener przeszedł w poprzek Grenlandię, że „Fram“ dryftując przepłynął od wysp Nowosybirskich do Spitsbergenu, że Dania zakłada stacje meteorologiczne na Grenlandii, samolot sowiecki przeleciał z Moskwy do San Francisco ponad biegunem bez lądowania a na Spitsbergenie uruchomiono kopalnię węgla... O obszarach podbiegunowych zaczęto pisać coraz więcej i czytelnik zaczął się zastanawiać — jak naprawdę tam jest?

Arktyka — to obszar wokół bieguna północnego, na ogół położony poza kołem polarnym. Tworzą ją części północne kontynentów Europy, Azji i Ameryki oraz szereg wysp: Grenlandia, Spitsbergen, Nowa Ziemia, Archipelag Północno-Amerykański i inne. Pod względem politycznym podzielona jest na szereg wycinków, przynależnych do ZSRR, USA; Kanady, Norwegii i Danii. Podział ten jest niedawny, większość traktatów zawarta została w latach dwudziestych naszego stulecia. Przed pierwszą wojną światową żadnemu politykowi na myśl nie przyszło, by się interesować obszarami podbiegunowymi.

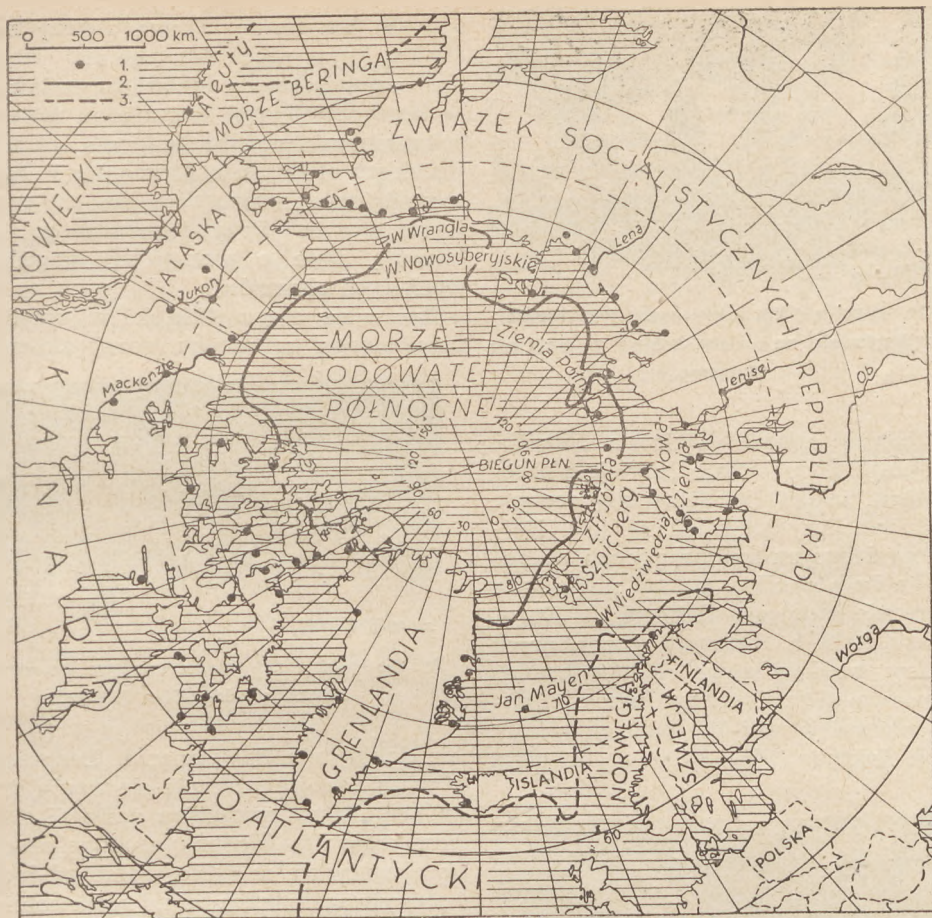
Charakterystyczną cechą krajów polarnych jest długie trwanie dnia i nocy, dochodzące na biegunie do pół roku.

W związku z tym, jak również w związku z niskim położeniem słońca nad horyzontem pozostaje słabe nasłonecznienie i niższe temperatury. We wnętrzu Grenlandii w styczniu (noc polarna) temperatura spada poniżej 40° C. Natomiast w lipcu na Spitsbergenie (a więc w miejscu odległym od bieguna jak Kraków od Sztokholmu) temperatura dochodzi do około +12° C, nie więc dziwnego, że roślinność Arktyki liczy kilkaset gatunków, w tym 130 gatunków roślin kwiatowych. Rosną tu, pod biegunem, znane nam dobrze maki, niezapominajki, jaskry, wełniaki, a na suchszych miejscach trawy. Nie zdziwi nas to, gdy dowiemy się, że ilość ciepła dostarczona przez słońce obszarom arktycznym jest tak wielka jak na Krymie. Słońce świeci tu wprawdzie słabiej, ale bez przerwy i na półwyspie Końskim udaje się rzepa i pomidory. Drzew natomiast brak jest zupełnie a jedyne „drzewa“ — wierzbą i brzoza karłowata — osiągają wysokość... 30 cm.

Świat zwierząt reprezentują głównie ptaki morskie, odlatujące na zimę (mewy, alki, kaczki) pozostają jedynie: pardwa śnieżna i sówka polarna. Ekonomiczne znaczenie mają wieloryby, foki, delfiny, niedźwiedzie oraz poławiane u wybrzeży Islandii, Grenlandii i Norwegii ryby, głównie dorsz.

Arktyka kryje w sobie znaczne zasoby kopalne. Na Grenlandii, Spitsbergenie i w kilku innych miejscach wydobywa się węgiel kamienny, w ZSRR odkryto ropę naftową na półwyspie Tajmyr a Grenlandia obfituje w kryolit, ważny surowiec do wydobywania glinu. Alaska dostarcza złota a w północnej Kanadzie występują złoża rud uranowych.

Człowiek Arktyki, to Eskimosi, Czukczowie, Ostjacy, Kamczadale, Lapoń-

MAPKA ARKTYKI.

Objaśnienia: 1) stacje meteorologiczne w Arktyce, 2) północna granica stałej pokrywy lodowej, 3) południowa granica ruchomej kry lodowej.

czycy i inni. Do niedawna żyli oni jeszcze w epoce kamiennej, posługując się krzemiennymi i kamiennymi narzędziami, ościami i prymitywną bronią: włócznią i pałką. Charakterystyczne jest, że te same formy przedmiotów i motywy zdobnicze występują zarówno w Laponii jak na Alasce i Grenlandii, wskazując niewątpliwie na jedno wspólne źródło. Głównym zajęciem tych ludów było do niedawna rybołówstwo, myśliwstwo lub hodowla renów. Nieodłącznym towarzyszem ich był pies pociągowy. Reny sprowadzono również na

Alaskę i do Kanady, gdzie uratowały tamtejsze plemiona eskimoskie od wymarcia. Dzisiaj ludy Arktyki używają już narzędzi metalowych i broni palnej, mieszkają w chatkach, korzystając z dobrodziejstw cywilizacji. Na Grenlandii pracują w kopalniach, w Norwegii i Związku Sowieckim biorą udział w życiu państwowym.

Wszystko to jednak nie usprawiedliwia tego zainteresowania Arktyką, które obserwujemy od czasu ostatniej wojny. Powód do niego dały nie maki na Spitsbergenie, nawet nie węgiel, ale

Rys. z roku 1778 kiedy wyprawa Cook'a natknęła się na barierę lodową w cieśninie Berynga.

niesłychany rozwój lotnictwa komunikacyjnego. Samolot nie liczy się z przeszkodami takimi, jak góry czy oceany, natomiast liczy się z odległością. Najkrótszą drogą na kuli jest droga po obwodzie koła wielkiego, stąd najkrótsze połączenia pomiędzy Ameryką a Europą czy Azją a Ameryką wiodą przez obszary podbiegunowe. Np. odległość Warszawa—San Francisco przez Atlantyk wynosi ok. 11.800 km, natomiast przez Arktykę tylko 9.400 km, a zatem

Rysunek góry lodowej z zatoki Baffina (rok 1850).

o 2.400 km mniej. Drugą ważną korzyścią lotów przez Arktykę jest większe bezpieczeństwo lotów spowodowane korzystniejszymi warunkami meteorologicznymi, niskim pułapem chmur i brakiem oblodzenia. Liczne stacje meteorologiczne rozrzucone na wybrzeżach i wyspach Oceanu Lodowatego informują stale o warunkach pogodowych tych obszarów.

Tak więc obraz Arktyki w umyśle przeciętnego czytelnika gazet zmienił

Rys. z roku 1580 przedstawiający katastrofę statku wśród lodów Arktyki.

się dzisiaj nie do poznania. Bezkrzesne obszary lodowe znacznie się zmniejszyły, popękały, pozwalając docierać statkom w pobliże bieguna; znaczne obszary okazały się w ogóle wolne od lodu i pokryte w dodatku bujną roślinnością. Mróz zelżał znacznie, przynajmniej w lecie, a biały człowiek zamieszkuje stacje meteorologiczne w pobliżu bieguna. Niebo Arktyki rozbrzmiewa szumem samolotów, na bezludnych do niedawna ziemiach powstają kopalnie, eksploatowane tak, jak gdzie indziej, a Eskimosi wyszli ze swych „igloo” i mieszkają w chatach opalanych węglem, słuchają radia.

„POZNAJ ŚWIAT”

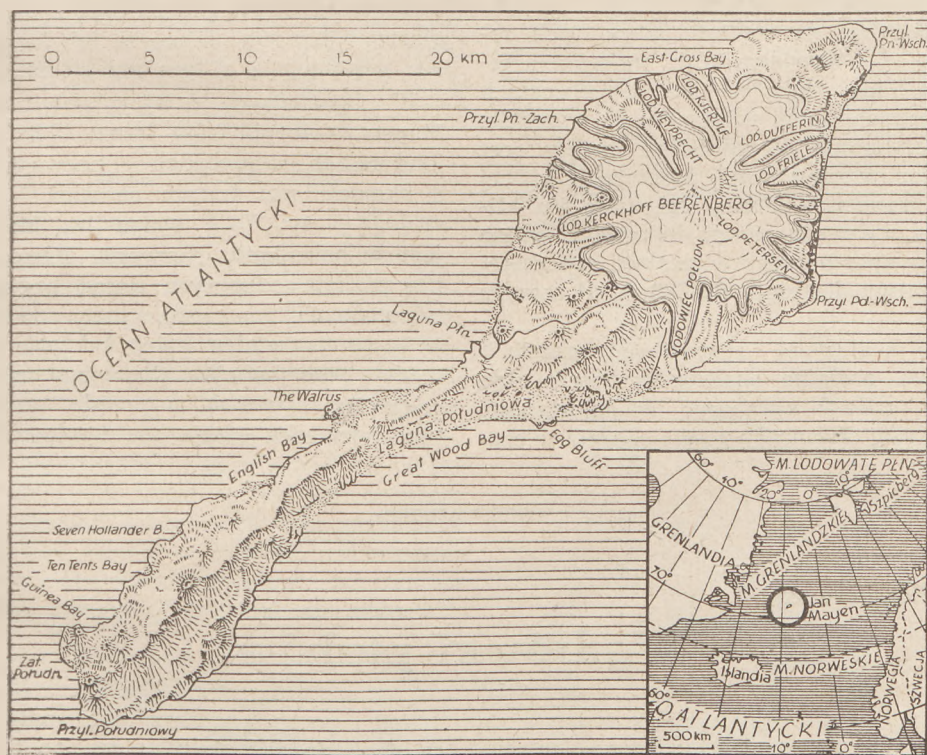
JEST NAJWIĘKSZYM CZASOPISMEM GEOGRAFICZNYM W POLSCE

CZY JESTEŚ JUŻ PRENUMERATOREM?

Jan Mayen – wyspa ptaków

Z bezmiaru błękitnej plamy Północnego Morza Lodowego wyłania się drobna kropka — to wyspa Jan Mayen. Wyspa ta położona na równoleżniku mniej więcej Hammerfestu, w 1/3 drogi z Grenlandii do Norwegii przypomina swym zarysem potężną maczugę lub buławę. Głowiąc buławę o toporczysku zorientowanym SW-NE tworzy

gów norweskich, którzy obsługują tu-
tejszą stację meteorologiczną. Beeren-
berg był bowiem jednym z najpotęż-
niejszych wulkanów świata. Cała zre-
szta wyspa jest nieprzerwanym ciągiem
wygasłych kraterów i pól lawowych,
których piękne zerwy tworzą niewy-
czerpane bogactwo najniesamowitszych
form skalnych nadmorskich klifów.

Mapka wyspy Jan Mayen.

jeden wielki, wygasły już zresztą, stożek wulkaniczny Góry Niedźwiedziej — Beerenbengu (2545 m).

Góra Niedźwiedzia stanowi przedmiot
słusznej dumy jedynych stałych ludz-
kich mieszkańców wyspy, meteorolo-

Jeśli wspomniano o kilku zaledwie ludziach, którzy są mieszkańcami tej niegościnnnej wyspy, to tylko dla podkreślenia znikomej ich ilości w stosunku do właściwych władców Jan Mayen, tymi mieszkańcami są bez wątpienia

ptaki, których na wyspie jest miliony. Mewy, raszki, jaskółki i wiele wiele innych.

A. J. Marshall kierownik naukowej wyprawy uniwersyteckiej oksfordzkiego klubu badawczego, która w lecie r. 1947 przebywała 6 tygodni na wyspie stwierdza, że w krajach tropikalnych, które badał poprzednio, nie spotykał się ani w 1/10 z takim bogactwem ptactwa. Również obalić należy mylne pojęcie co do ubóstwa flory na tak daleko na północ wysuniętej wyspie, jaką jest Jan Mayen.

W każdym wilgotniejszym miejscu obserwuje się obfitość pospolitych roślin, jak brodawników, jaskrów i jeżyn, nie mówiąc już o porostach i mchach, które wdzierają się wszędzie. Wierzchołek Beerenbergu zajęty jest przez potężną czapę lodowca, z której na wszystkie strony spływają ku klifom wybrzeża jezory lodowców. Mimo tego uparte mchy w postaci gąbczastej murawy docierają do 300 m od szczytu gór.

Wracając do „skrzydlatej czeredy“, która obsiadła skaliste wybrzeże wyspy, należy zaznaczyć, że ta stanowi dla niej doskonały punkt oparcia w cza-

sie sezonowych wędrówek do i z Grenlandii. Nic to, że ten punkt oparcia jest nieco mglisty — wszak tu ścierają się wpływy ciepłego jeszcze Prądu Zatokowego i zimnego prądu Wschodnio-Grenlandzkiego, który zdąża do bieguny. Mglistą jest również przeszłość wyspy. Nazwę swą nosi ona od Holendra Jana Mayena, który wylądował na niej w 1614 r.

Trudno jednak przypuścić, żeby wyspa, wyraźnie zaznaczająca się swym Beerenbergiem i leżąca do tego między Grenlandią, Islandią i Norwegią nie miała być odkrytą przez urodzonych żeglarzy Wikingów, mimo że ich kroniki nie wspominają o tym ani słowa.

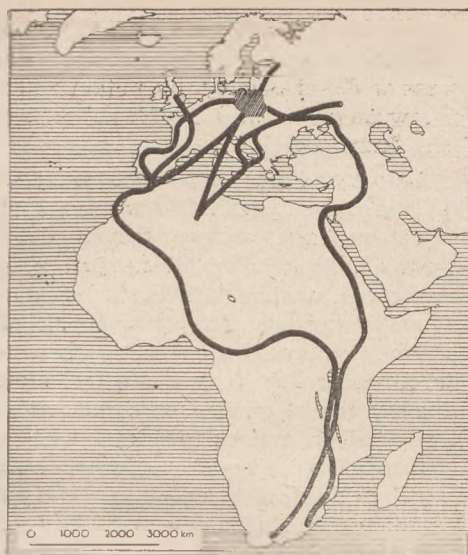
W ciągu swych dziejów gościł Jan Mayen wielorybników francuskich, holenderskich, angielskich i norweskich, a składali mu wizyty również i bałtyjscy piraci. Dziś wyspa Jan Mayen jest w posiadaniu Norwegii. Mimo, że nie posiada odkrytych dotąd bogactw mineralnych, znaczenie wyspy wzrasta, wraz ze znaczeniem całej Arktyki. Dowodem tego jest chociażby wspomniana angielska wyprawa, a przede wszystkim norweska stacja meteorologiczna.

Michalczewski J.

Wędrówki ptaków

Gdy na jesiennym niebie pojawiają się pierwsze klucze dzikich kaczek odlatujących na południe, gdy na przewodach elektrycznych zaczynają się zbierać jaskółki — najbardziej nawet zatwardziały mieszczuch podniesie głowę ku niebu i zatęskni za daleką przestrzenią, za tajemniczymi „ciepłymi krajami“, stanowiącymi cel ptasich wędrówek. Tajemniczość ta od dawna pociągała umysły ludzkie i dawno próbowano odgadnąć

dokąd i po co lecą skrzydlaci wędrownicy. Było to jednak niełatwe, bo trudno lecieć za stadkiem ptaków, by wiedzieć, gdzie siądzie. Znaleziono inny sposób: na nogę schwytanego ptaka zakłada się lekką metalową obrączkę z nazwą stacji i numerem, po czym ptaka wypuszcza się na wolność. Po jakimś czasie ptak, najczęściej martwy, dostaje się znów w ręce człowieka, który zawiadamia stację, która założyła obrączkę.

Mapka wędrówek ptaków.

kę, gdzie i w jakich okolicznościach ptaka znaleziono. W ten sposób po pewnym czasie gromadzi się tyle materiału, że można z niego odtworzyć drogi wędrówek ptasich. Wiemy już dzisiaj, że nawet ptaki osiadłe wędrują, wprawdzie nie daleko, ale kilka kilometrów, że nie zawsze „ciepłe kraje“ są celem ptaków, bo nasze wrony np. odlatują do Francji, a na ich miejsce przylatują do nas wrony z bardziej północnych stron. Podobnie przylatują do nas na zimę czeczotka i jemioluszka. Inne jed-

nak wędrują rzeczywiście w okolice znacznie cieplejsze, a np. nasze bociany lecą aż do Afryki Południowej.

Obserwacje pozwoliły wyznaczyć również szlaki powietrzne ptaków. Nie prowadzą one — rzecz charakterystyczna — najkrótszą drogą do celu, ale wymijają istniejące przeszkody. Tak więc jeden ze szlaków prowadzi do Nowej Ziemi przez półwysep Kanin, wzdłuż wybrzeży Morza Białego, Jeziora Onega, Bałtyk, przez północne Niemcy, Francję, Hiszpanię, Gibraltar do Afryki Równikowej. Inne prowadzi przez Polskę na Węgry i Italię do Afryki, inne przez Kaukaz i Palestynę do Egiptu. Najczęściej wymijają one wysokie góry a wyszukują najwyższe miejsca na morzach. Odległości, pokonywane przez ptaki są ogromne, choć nie robią one więcej, niż 200 km na dobę, resztę czasu poświęcając na żerowanie.

Znacznie trudniejszą sprawą do zbadania jest przyczyna, zmuszająca ptaki do odlotu. Na ogół uważa się, że szukają one dogodniejszych warunków do przezimowania. Pogląd ten nie jest zupełnie słuszny, gdyż znamy szereg gatunków spokrewnionych z sobą i wiodących identyczny tryb życia, z których jedne odlatują a inne nie, dając sobie radę w trudnych zimowych warunkach. Tak np. kuropatwa zostaje a przepiórka odlatuje, podobnie zostaje kaczka krzyżówka, choć inne kaczki odlatują. Z drugiej strony można obserwować, że ptaki przylatują z powrotem już wtedy, gdy warunki jeszcze są dla nich ciężkie, wtedy ptaki głodują i marzną.

Wędrowki ptasie nie zawsze mają charakter regularnych odlotów i przy-

lotów do tej samej okolicy. Szereg gatunków koczuje, zamieszkując jakiś czas w danej okolicy, by potem zniknąć znów na kilka lat. Do nich należy u nas np. krzyżodziób.

Skłonności do wędrowek przejawiają nie tylko ptaki. Znamy szereg innych zwierząt, odbywających dalekie podróże. Z owadów znana jest z tego szarańcza, ważka i kapustnik-bielinek. Z ssaków sławę zdobyły w tej dziedzinie lemingi, wędrujące z uporem setki kilometrów by utopić się w morzu. I ryby nie są wolne od żyłki włóczęgowskiej, a najbardziej znanymi wędrowcami wśród nich są łososie, odbywające dalekie podróże do górskich potoków dla złożenia w nich ikry, oraz węgorze, płynące w tym samym celu z wód lądowych do Morza Sargasso.

Aktualności geograficzne

300-cie odkrycia Zatoki Berynga. W Związku Radzieckim duże zainteresowanie wzbudziła 300-letnia rocznica odkrycia zatoki Berynga, oddzielająca Rosję od kontynentu amerykańskiego. Odkrycia dokonał kozak jakucki Siemion Dieżniew, który pierwszy przebył cieśninę między lądem azjatyckim a Ameryką. Z okazji tej rocznicy Muzeum Arktyczne organizuje wystawę, na której umieszczone zostaną raporty Dieżniewa i mapy z jego podróży. Wśród eksponatów znajdują się również na wystawie, znalezione na jednej z wysp pod biegunem północnym, przedmioty należące do żeglarzy rosyjskich, pochodzące z pierwszej połowy XVII wieku.

Dla uczczenia wielkiego odkrycia rząd radziecki ustanowił nagrodę imienia Dieżniewa, która będzie raz na trzy lata przydzielana przez Towarzystwo Geograficzne za najlepsze prace i badania z dziedziny geografii północno-wschodnich wybrzeży Azji.

Wydana została praca Bielowa pt. „Siemion Dieżniew“, w której uwzględnione zostały różne dokumenty, dotyczące podróży Dieżniewa. M. in. figuruje w książce odbitka notatnika z podróży, prowadzonego przez Dieżniewa, który w roku 1655 przywieziony został do Rosji przez kozaka, Filipowa. Z notatnika wynika, że Dieżniew zdawał sobie sprawę z dokonanego odkrycia.

Odkryciu Dieżniewa poświęcony został również specjalny numer czasopisma naukowego, wydanego przez Towarzystwo Geograficzne. W naczelnym artykule znany badacz podbiegunowy Wize wykazuje, że odkrycie dokonane przez żeglarza rosyjskiego pozostawało w cieniu przez przeszło 100 lat. Nawet po zainteresowaniu się podróżą Dieżniewa, sceptycy starali się wykazać, że nie przepływał on koło północno-wschodnich wybrzeży Azji. Dopiero w końcu ubiegłego wieku, po odnalezieniu i opublikowaniu notatnika z podróży Dież-

mewa usunięte zostały wszelkie wątpliwości, że jemu przypada zasługa dokonania odkrycia cieśniny, nazwanej później imieniem Berynga.

Uczczenie pamięci wybitnego inżyniera i badacza rosyjskiego. W Leningradzkich kołach naukowych uczczona została 80-letnia rocznica śmierci wybitnego inżyniera i badacza rosyjskiego Jegora Kowalewskiego. W roku 1847 wiekrośl Indii Mohamet-Ali, dowiedziawszy się o wysokim stanie inżynierii górniczej w Rosji, zwrócił się do rządu rosyjskiego z prośbą o wysłanie do Egiptu doświadczonego inżyniera oraz wykwalifikowanych robotników dla eksploatacji kopalni złota, odkrytej w górnym Egipcie. Rząd rosyjski wysłał do Egiptu inżyniera Jegora Kowalewskiego, którego praca na terenie Egiptu dała wspaniałe rezultaty. Odkrył on trzy kopalnie złota. Pod jego kierownictwem założone zostały zakłady wydobywania złota z piasku złotodajnego.

Kowalewski przeprowadził badania naukowe na wielkich obszarach na wschodzie Sudanu i w części Abisynii. Dokonał on pomiarów gór i opracował karty geograficzne. Do kraju inżynier Kowalewski przywiózł ze swej podróży cenne zbiory geograficzne i etnograficzne.

Wyniki badań geografa radzieckiego nad jeziorem Bajkałskim. Wkrótce ukaże się na półkach księgarskich praca geografa radzieckiego Piotra Heroszicha, zawierająca wyniki badań przeprowadzonych nad jeziorem bajkałskim. Uczony radziecki zbadał 50 pieczar i grot, znajdujących się na stromych brzegach jeziora.

Badania wykazały, że w wielu z tych pieczar zamieszkiwali ludzie w starożytności. Znaleziono zostały szczątki ceramiki i narzędzi z okresu krzemia. Na ścianach pieczar widnieją rysunki i napisy w różnych językach i narzeczach, właściwych plemion niegdyś zamieszkałych w tych okolicach.

Stacje hydrogenetyczne nad jeziorem Sewan zmieniają całkowicie oblicze Armenii. Jak oświadczył przedstawicielom prasy

inż. Dżarakjan, kierownik budowy pierwszej w ZSRR podziemnej siłowni wodnej na jeziorze Sewan w Armenii, już za kilka dni uruchomiona zostanie główna stacja rozdzielcza „Sewangesu“. Jej olbrzymi kompleks stanowi główne ogniwo w pierścieniu stacji hydrogenetycznych opasujących dolinę Araratu. Obecnie odbywają się końcowe prace nurków, usuwających prowizoryczne tamy, które odgradzają jezioro Sewan od ciągnących się na przestrzeni kilku kilometrów tuneli podziemnych. Już za kilka dni woda wysokogórskiego Sewanu, spadająca z wysokości 60 m poprzez tunele uruchomi potężne turbogeneratory siłowni podziemnej i dostarczy życiodajnej wilgoci spalonej ziemi doliny Araratu.

Jak stwierdził inż. Dżarakjan, z chwilą uruchomienia całego sewanńskiego pierścienia hydrogenetycznego, ciężki przemysł republiki armeńskiej wzrośnie 6-krotnie w porównaniu z rokiem 1940. Obszar ziem uprawnnych w dolinie Araratu również ulegnie 6-krotnemu zwiększeniu, zaś ludność radzieckiej Armenii wzrośnie 3-krotnie.

Prace archeologiczne uczonych radzieckich na terenie republiki mongolskiej. Do Moskwy powróciła, po zakończeniu prac na terenie ludowej republiki mongolskiej, ekspedycja archeologiczna i etnograficzna, złożona z członków Akademii Nauk ZSRR. Profesor Kisielew złożył sprawozdanie z prac, przeprowadzonych przez ekspedycję w celu dotarcia do śladów ruin dawnej stolicy Mongolii — Harahorina (Karakorum). Badania archeologiczne wykazały, że Mongolia w okresie panowania Chingis-Chana była krajem pasterskim, posiadającym już dość rozwinięte rzemiosło i prowadzącym handel z państwami środkowej Azji i Chinami. Wyniki badań uczonych radzieckich będą wykorzystane w kapitalnej pracy dającej zarys historii ludowej republiki mongolskiej.

Ekspedycja naukowa Uniwersytetu Moskiewskiego. Moskiewski Uniwersytet Państwowy zorganizował w 1948 r. 7 ekspedycji naukowych, w których obok profesorów

i wykładowców, brali udział również studenci. Jedną z ekspedycji pod kierownictwem członka Akademii Nauk ZSRR, Sukaczowa, badała nad Oką zagadnienie związane ze studiami nad powierzchnią geograficzną kraju. W wyniku tych badań zostanie ułożona nowa mapa powierzchni tej części Związku Radzieckiego. Inna grupa uczonych i studentów badała pozostałości starożytnych lodowców w Chibinach. Zebrano materiały, które rzucają całkiem nowe światło na ten problem. Wreszcie trzecia grupa badaczy zwiedziła prawie nieznanne dotychczas obszary Pamiru południowo-zachodniego. Uczestnicy tej ekspedycji przebyli kilka lodowców i zebrali również bardzo cenne materiały.

Po trzęsieniu ziemi w Aschabazie. 6. X. 1948 r. stolicę Turkmenii Aschabad nawiedziło trzęsienie ziemi, które wyrządziło wielkie szkody w mieście. Prace przy odbudowie odbywają się bez przerwy całą dobę. Na pomoc mieszkańcom Aschabadu pospieszyła ludność sąsiednich republik — Uzbekistanu, Tadżykistanu, Azerbejdżanu, Kazachstanu. Ze wszystkich stron ZSRR dostarczane są do Aschabadu szkło, drzewo, gwoździe oraz przedmioty pierwszej potrzeby dla bezdomnych. W chwili obecnej Aschabad przypomina obszar przyfrontowy. Wśród drzew zostały rozbite namioty. Nad wejściem do jednego z nich widnieje napis: „Bank Handlowy“, na innym „Apteka“ itd. Ofiarne do pracy przy odbudowie zniszczonego miasta stanęła młodzież, która wystąpiła z inicjatywą uczczenia 30 lecia założenia Komсомоłu ofiarną pracą przy wznoszeniu tymczasowych mieszkań dla bezdomnych. Na razie młodzież **dokonała już wielkiej** pracy przy oczyszczaniu ulic od gruzu.

Ekspedycja naukowa Gruzińskiej Akademii Nauk. Gruzińska Akademia Nauk wysłała w roku obecnym do różnych miejscowości około 50 ekspedycji, które zebrały niezwykle interesujące materiały naukowe. Uczniowie gruzińscy badali przede wszystkim bogactwa naturalne republik. Poszukiwano nowych obszarów naftowych,

surowców metalurgicznych, paliw miejscowych. Ustalono, że zasoby naturalne Gruzji są niezwykle bogate. Wszystkie materiały są obecnie opracowywane i zostaną wykorzystane przy planowaniu rozwoju poszczególnych dziedzin gospodarki i przemysłu.

Cygani w Czechosłowacji. W/g oficjalnych danych w Czechosłowacji zamieszkuje obecnie 101.138 cyganów, w tym w Słowacji — 84.438.

Osuszenie błot w Albanii. Błota stanowią poważną część terytorium Albanii, toteż rząd albański zwraca wielką uwagę na osuszanie tych terenów. W r. 1946 zostało osuszonych 1.500 ha, w r. 1947 — 4.000 ha, w roku bieżącym ma być osuszonych ogółem niemniej obszarów aniżeli w ciągu wspomnianych lat. Rząd albański wyasygnował na ten cel 39.560 tys. lek.

Najmłodsze miasto w ZSRR. Prezydium Rady Najwyższej Republiki Azerbejdżańskiej powzięło decyzję, zgodnie z którą do liczby miast w ZSRR przybyło nowe miasto, zbudowane w ostatnim czasie — Mingeczaur. Miasto to powstało na brzegu rzeki Kury, gdzie buduje się jedną z najpotężniejszych elektrowni radzieckich. Miasto posiada już kilkadziesiąt tysięcy ludności, liczne zakłady przemysłowe, instytucje kulturalne, szkoły, drukarnie itd.

Odbudowa obserwatorium w Pułkowie. Na Górze Pułkowskiej odbudowuje się największe obserwatorium astronomiczne Z. S. R. R. W tych dniach zakończono prace nad budową drugiej wieży obserwacyjnej. W wieży tej będą ustawione liczne przyrządy do obserwacji ciał niebieskich, m. in. normalny astrograf tj. przyrząd do fotografowania gwiazd. Astrograf ten został uratowany dzięki wysiłkom uczonych, którzy ukryli części optyczne przed Niemcami. W najbliższym czasie astronomowie przystąpią do kontynuowania prac nad katalogiem ruchu 18.000 gwiazd, rozpoczętych przed wojną.

Nowa mapa botaniczna ZSRR. W tych dniach ukazała się nowa mapa botaniczna

ZSRR, opracowana przez współpracowników naukowych Instytutu Botanicznego Akademii Nauk ZSRR. Mapa obejmuje tereny, które weszły w skład Związku Radzieckiego w ostatnim czasie, w tej liczbie Sachalin Południowy, Wyspy Kurylskie i Obwód Kaliningradzki (b. Prusy Wschodnie).

„Wielki Atlas Morski Świata“. Uczniowie radzieccy opracowują obecnie „Wielki Atlas Morski Świata“. Prace te zapoczątkowano jeszcze w 1941 r. Pierwszy tom zawierający 83 karty, został już oddany do druku. Atlas będzie fundamentalnym dziełem w dziedzinie nauki o oceanach i morzach.

Słowacja plantuje ryż. Gmina Guta w Słowacji na razie w celach doświadczalnych przeznaczyła ostatnio dwunastohektarowy obszar wilgotnych łąk pod uprawę ryżu. W roku bieżącym nie można jeszcze liczyć się z poważnymi zbiorami z powodu wyjątkowo chłodnego lata. Również i dzikie kaczki przysparzają mieszkańcom gminy Guta nie mało kłopotu. Odniosły się one do prób wprowadzenia ryżu w Słowacji „z wielkim uznaniem“, zasmakowała im bowiem podobnie jak i innym ptakom wodnym ta nowa nieznana roślina.

Sam pomysł plantacji został zapożyczony od sąsiadów z południa, skąd przywędrował wraz z grupą repatriantów słowackich.

Doświadczenia narodów europejskich wykazały, że w Europie można osiągnąć znaczny zbiór ryżu wahający się w granicach 20—30 quintali z hektara. Plantacje ryżu w Europie zostały wznowione po wojnie na Ukrainie na terenach dorzecza Dniepru i jego dopływu Bezawluka. W roku 1948 ogólna powierzchnia obszaru zajętego pod plantacje na tych terenach, wynosiła około 300 hektarów.

Nowe miasta na Uralu. W pobliżu bogatych złóż boksytów na północnym Uralu powstało jedno z najmłodszych miast tego potężnego okręgu przemysłowego — Świerouralsk. obok zaś zakładów Bogusław-

skich nad rzeką Turą wyrosło miasto Krasnoturjańsk.

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat na mapach obwodu Świerdłowskiego na Uralu, zaznaczono 14 nowych miast i 2 osady robotnicze.

Angreńskie zagłębienie węglowe. W r. 1933 rosyjska ekspedycja naukowa pod kierunkiem geologa Bogdanowicza przeprowadzała poszukiwania glin szamotowych i kaolinu w paśmie gór Czatgolskich i w basenie rzeki Angren w Uzbekistanie. Dzięki przeprowadzonym poszukiwaniom stwierdzono, że złoża węgla ciągną się wzdłuż doliny rzeki Angren, przykryte zaledwie kilku metrową warstwą ziemi, — natomiast w kierunku prostym do biegu rzeki obniżają się, zyskując jednak na miąższości. Odkrycie to posiada ogromne znaczenie dla ubogiej w węgiel Azji Środkowej. Ponieważ jednak rzeka Angren przecinała płaszczyznę głównych złóż węglowych, musiano zmienić kierunek jej biegu przez skierowanie wody w sztuczne koryto. Po uporaniu się z żywą przeszkodą, płytko leżący węgiel wydobywany nieomal bez trudu wędruje do Taszkientu, Czirekliku i Buchary. W pełni uruchomione kopalnie, dawać mogą tyle węgla, ile go dostarczają obecnie wszystkie razem kopalnie republik Azji Środkowej.

Działalność wulkanu Sziwelucz. Stacja naukowa Akademii Nauk ZSRR doniosła z Kamczatki wzmożonej działalności jednego z najbardziej na północ wysuniętych wulkanów, Sziwelucza. Już w ciągu przeszło miesiąca wulkan ten wyrzuca co drugi dzień wielkie ilości popiołu i lawy na wysokość od 2-ch do 3-ch m.

Grenlandia — odkrycie złóż uranowych i rud ołowianych. 16. IX. 1948 r. ogłoszono w Kopenhadze, że ekspedycja naukowa wysłana tego lata do Grenlandii pod kierownictwem Dr Lauga Kocha znalazła w okolicach fiordu Kingoscar (N. E. Grenl.) złoża o wysokiej aktywności promieniotwórczej, wskazujące na obecność złóż uranu w ilościach nadających się do eksploatacji. Eks-

pedycja również odkryła poważne złoża rud ołowianych, prowizorycznie oceniane na ponad 1,000.000 ton.

25-lecie pierwszej radzieckiej stacji podbiegunowej. Towarzystwo Geograficzne ZSRR obchodziło w tych dniach 25-lecie istnienia pierwszej radzieckiej stacji podbiegunowej „Matoczkin Szar“. Stacja ta założona w r. 1923 przez grupę uczonych pod kierownictwem znanego hydrograфа radzieckiego Matusiewicza, zapoczątkowała systematyczne badania podbiegunowych warunków przez uczonych ZSRR.

Fajki u niektórych ludów świata znane były już w czasach przedhistorycznych, przy czym kształt ich niewiele różnił się od form będących dzisiaj w użyciu. Natomiast sam sposób palenia przechodził cały szereg etapów rozwojowych. Z najprymitywniejszym sposobem palenia spotykamy się u niektórych ludów wschodnich i południowo-afrykańskich. Palacz robi mały otwór w piasku i rurką wsuniętą w tlejące liście wciąga w płuca odurzający dym.

W rękach afrykańskiego palacza zwłaszcza w kłótni, fajka może być niewątpliwie poważnym „argumentem“ — osiąga ona tu bowiem niekiedy półtora metra długości.

Oceanie a zwłaszcza Nową Gwineę i południową Australię cechuje specyficzny instrument palarski, który stanowi jednometrowa rura bambusowa grubości ramienia napelniona dymem tytoniowym, łykanym przez palacza małym otworem.

U azjatyckich wyznawców islamu przeważają natomiast fajki wodne. Ludy Ameryki Południowej zażywają tytoń — samo zaś sporządzanie proszku jest tajemnicą zazdrośnie strzeżoną przez tubylców.

W środkowej Ameryce palono przeważnie cygara — jedynie Indianie Ameryki

Północnej palili tytoń, a ich „fajki pokoju“ odznaczały się nieraz fantastycznymi kształtami.

Poważnych zmian na mapach północno-wschodniej Syberii dokonała ekspedycja naukowa badająca wnętrze łuku utworzonego przez łańcuchy górskie Wierchojański, Kryński i Audyrski, które skartowane były dotychczas na podstawie nieścisłych relacji tubylców sąsiednich okolic. Okazało się, że rzeka Kolyma płynie znacznie bliżej Morza Ochockiego niż przypuszczano, że szereg grzbietów górskich przebiega zupełnie w innym kierunku niż to było zaznaczone na dawnych mapach, a niektóre rzeki trzeba „przesunąć“ o 200 km.

Zauważono również dziwny, nie dający się dotychczas wytłumaczyć gwałtowny letni przybór wód w górnym biegu rzeki Indygirki, w związku z czym nasuwało się przypuszczenie, że przybory te powoduje topniejący latem lodowiec zalegający u źródeł rzeki. Trudno jednak było przypuszczać, że w tamtejszych suchych okolicach mogą znajdować się lodowce. Ekspedycja, która wyruszyła w górę Indygirki, nieoczekiwanie natrafiła na największe skupisko lodowców na terenie ZSRR, których maksymalna grubość lodu osiąga miejscami 250 m. „Przy sposobności“ odkryto nieznany grzbiet górski Juntał-Czjata i najwyższy szczyt północno-wschodniej Syberii.

839 nowych miast w ZSRR. W Radzieckim Towarzystwie Geograficznym odbył się odczyt młodego uczonego Kozłowa o budownictwie i rozwoju miast w ZSRR w okresie od 1917 do 1948 roku. Jak wynika z danych przytoczonych przez prelegenta, w okresie od roku 1917 do roku 1938 zbudowano 364 nowe miasta, a od ro-

Czy zapłaciłeś już prenumeratę
„Poznaj Świat“?

ku 1939 do roku 1948 jeszcze 475 miast, czyli ogółem 839 miast. Stam liczebny ludności miejskiej już w roku 1939 przekraczał 2,4 razy liczby z okresu przedrewolucyjnego. Najwięcej nowych miast powstało na obszarach nadwołżańskich, na Urał w Azji Środkowej i na Syberii. Nowe miasta buduje się według zawczasu opracowanych planów przestrzennych i architek-

tonicznych z uwzględnieniem wszechstronnych potrzeb ludności. Obok tego rozbudowano w wielkim stopniu również inne pomniejsze miasta, założone przed rewolucją. Niektóre z tych miast były przed rewolucją niewielkimi osiedlami robotniczymi. Obecnie — to potężne ośrodki przemysłowe, liczące setki tysięcy i nawet miliony ludności.

Świat w liczbach

Ludność Stanów Zjednoczonych Am. Pół.

Opublikowany 8 sierpnia 1948 r. raport Biura Spisu Ludności podaje, że szacunek ludności St. Zjedn. na dzień 1 lipca 1947 roku osiągnął liczbę 143,414.000 mieszkańców (z wyłączeniem zamorskich sił zbrojnych), osiągając w porównaniu ze spisem z 1940 r. wzrost o 8,9%.

Jedną z charakterystycznych cech spisu z 1947 r., jest wzrost zaludnienia w stanach położonych nad Pacyfikiem (Kalifornia, Oregon, Waszyngton), wskutek tendencji migracyjnych na zachód. Ludność tych stanów wzrosła bowiem o 40,9%, osiągając cyfrę 13,714.000 mieszkańców.

Nowy York, liczący 14,165.000 mieszkańców z nadwyżką 5% w stosunku do 1940 r. jest stanem najsilniej zaludnionym. Na następnym miejscu znajduje się Pensylwania z 10,512.000 mieszkańców, dalej idąc: Kalifornia z 9,812.000, Illinois z 8,397.000, Ohio z 7, 675.000, Texas z 7, 104.000.

9 stanów: Arkansas, Kentucky, Mississippi, Oklahoma, Zachodnia Wirginia, Nebraska, Północna i Południowa Dakota oraz Montana wykazały spadek zaludnienia.

Poniższa tabela podaje dane statystyczne, odnoszące się do zaludnienia poszczególnych stanów, w/g spisu z 1947 r., uwzględniając jednocześnie nadwyżki lub straty w porównaniu ze stanem z 1940 r.

Nowa Anglia	Ludność w 1947 r.	Nadwyżka	Strata
Maine	885.000	38.000	—
New Hampshire	534.000	42.000	—

Ludność w 1947 r. Nadwyżka Strata

Vermont	336.000	6.000	—
Massachusetts	4,635.000	318.000	—
Rhode Island	745.000	31.000	—
Connecticut	1,974.000	265.000	—

Stany Środk. Atlantyku

New York	14,165.000	686.000	—
New Jersey	4,627.000	467.000	—
Pensylwania	10,512.000	611.000	—

Stany Środk. Północo-Wschodu

Ohio	7,675.000	767.000	—
Indiana	3,835.000	407.000	—
Illinois	8,397.000	499.000	—
Michigan	6,069.000	813.000	—
Wisconsin	3,247.000	110.00	—

Stany Środk. Północo-Zachodu

Minnesota	2,888.000	96.000	—
Iowa	2,591.000	52.000	—
Missouri	3,903.000	118.000	—
Dakota Półn.	541.000	—	101.000
Dakota Połud.	578.000	—	65.000
Nebraska	1,284.000	—	32.000
Kansas	1,925.000	125.000	—

Stany Południowego Atlantyku

Delaware	291.000	24.000	—
Maryland	2,139.000	317.000	—
Kolumbia	861.000	198.000	—
Virginia	2,999.000	321.000	—
Virginia Zach.	1,882.000	—	20.000
Półn. Karolina	3,698.000	126.000	—
Połd. Karolina	1,951.000	51.000	—
Georgia	3,138.000	15.000	—
Florida	2,328.000	430.000	—

Stany Środk. Południowo-Wschodu

Kentucky	2,780.000	—	65.000
Tennessee	3,091.000	175.000	—
Alabama	2,834.000	1.000	—
Mississippi	2,096.000	—	88.000

Stany Środk. Południowo-Zachodu

Arkansas	1,913.000	—	36.000
Lousiana	2,544.000	180.000	—
Oklahoma	2,284.000	—	53.000
Texas	7,104.000	689.000	—

Stany Gór Skalistych

Montana	488.000	—	71.000
Idaho	525.000	1.000	—
Wyoming	265.000	14.000	—
Kolorado	1,144.000	21.000	—

New Mexico	547.000	15.000	—
Arizona	644.000	145.000	—
Utahh	640.000	90.000	—
Nevada	139.000	29.000	—

Stany Pacyfiku

Waszyngton	2,357.000	621.000	—
Oregon	1,545.000	456.000	—
Kalifornia	9,812.000	2,905.000	—

Biuro Spisu Ludności oszacowało ludność St. Zjedn., z początkiem 1948 r. na 145,340.000 mieszkańców, stwierdzając, że rok 1947 był pod względem wzrostu ilości ludności największy z dotąd notowanych, ponieważ wykazał liczbę urodzin sięgającą 3,908.000.

A. M.

Klimat świata

Cz. I.

AZJA

Poniżej podano w/g ostatnio obliczonych obserwacji wieloletnich dane meteorologiczne w poszczególnych krajach Azji. W zestawieniu podano szerokość i długość geograficzną danej miejscowości oraz jej wysokość n.p.m. Podano również średnie temperatury dla miesięcy stycznia, kwietnia, lipca i października oraz średnie temperatury

skrajne tj. najwyższe (mx) i najniższe (mn). W końcu podano średnią roczną sumę opadów w mm.

Redakcja „Poznaj Świat“ nie wątpi w to, że tego rodzaju zestawienie spotka się z uznaniem ze strony wszystkich tych, którzy interesują się klimatem świata. (M).

POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE

Zarząd Główny, Warszawa, ul. Wilcza 22 m. 6.

WYDAWNICTWA POLSKIEGO TOW. GEOGRAFICZNEGO:

Czasopismo Geograficzne — Wrocław, pl. Uniwersytecki 1

Geografia w Szkole — Warszawa, ul. Niemcewicz 9. m. 87

Poznaj Świat — Kraków, ul. Grodzka 64.

Przegląd Geograficzny — Warszawa, ul. Wilcza 22.

	STACJA	Szer geogr. O'	Długość geogr. O'	Wy- so- kość m	Temperatury C						Opad rocz. mm.
					średnie miesiące				skrajne		
					I	IV	VII	X	mx	mn	
Afga- nistan	AZJA Kabul	34 41 N	69 09 E	2200	0	14	25	16	44	-22	335
Arabia	Aden Maskat	12 45 23 37	45 03 58 35	28 6	24 22	28 29	31 33	29 30	43 46	16 12	68 124
Chiny	Czu-cin	23 34	106 31	225	9	19	29	19	44	-2	1099
	Fuczou	25 59	119 27	20	12	18	29	23	39	-2	1538
	Hankou	30 5	114 17	35	4	17	29	19	41	-11	1223
	Honkong	22 18	114 10	31	16	22	28	35	36	0	2125
	Kaszgar	39 30	75 3	1300	-5	15	27	14	36	21	87
	Lanczou	36 02	103 50	100	-7	12	23	10	38	-21	-
	Szanghaj	31 12	121 26	7	4	14	27	18	39	-12	1139
	Tenjue	24 45	98 14	1600	8	16	21	17	29	-6	1530
	Tiensin	39 03	117 11	4	-4	14	27	14	43	-19	581
	Juna-fu	35 02	102 41	1900	10	18	27	17	33	-4	1079
Korea	Hejdo	37 34	125 59	29	-4	11	25	13	38	-23	186
Wyspy Sun- dajskie	Batawia	6 21 S	106 50	8	26	27	26	27	36	19	1837
	Kupang	10 16	123 34	2	27	27	26	28	38	16	1487
	Manok-wari	0 52	114 20	19	127	127	127	127	33	21	2503
	Port-Moresby	9 29	117 09	38	28	27	26	27	37	20	1037
	Sandakan	5 50 N	118 07	3	27	28	28	28	36	21	3017
Indo- chiny Franc.	Hanoi	21 02	105 51	14	17	24	29	26	43	5	1696
	Luang Prabang	19 50	102 04	350	21	28	28	27	45	1	1291
	Sigon	10 47	106 42	10	26	30	27	27	40	15	2019
Indie	Benares	25 30	83 00	75	16	31	30	26	49	-1	1004
	Bombaj	18 54	72 49	11	24	28	27	28	58	13	1828
	Kalkuta	23 36	88 23	6	19	30	29	27	44	7	1575
	Czerapundzi	25 15	91 42	-	-	-	-	-	-	-	10827
	Kolombo	6 54	79 53	7	26	28	27	27	35	7	2013
	Ketra	30 13	67 01	1660	4	16	27	14	40	-16	239
	Delhi	28 59	77 17	210	15	24	31	27	48	0	730
	Hajderabad	17 20	78 30	520	22	32	27	26	44	8	790
	Karaczi	24 53	66 57	4	19	26	29	27	48	4	201
	Lahore	31 34	74 20	210	13	27	33	26	49	-2	449
	Leh	34 10	77 42	3450	-7	6	18	7	34	-20	95
	Madras	13 04	8 14	6	24	29	31	28	45	14	1214
	Rangun	15 43	96 13	5	25	31	27	28	42	13	2509
	Simla	31 07	77 08	2170	5	14	18	14	34	-8	1612
Iran	Kirman	30 30	5 00	1830	7	16	27	17	44	-14	134
	Meszched	36 16	59 35	950	1	14	26	14	44	-22	233
	Teheran	35 41	51 25	1200	2	15	29	18	43	-20	243
Irak	Bagdad	33 21	44 28	36	9	21	24	26	50	-7	175
	Basra	30 25	47 50	3	11	33	34	27	49	-4	169
Japonia	Hakodate	41 49	104 42	4	-3	6	19	10	33	-22	1148
	Kanazawa	36 32	136 39	28	3	11	24	16	38	-9	2534
	Nagasaki	32 44	139 52	130	6	14	26	18	37	-6	1994
	Tokio	35 42	139 46	6	3	12	24	16	37	-9	1471
Malaje	Singapore	1 18 N	103 51	3	27	28	27	27	36	19	218
Man- dżuria	Hajfjar	49 14	119 13	600	-28	0	21	0	40	-49	301
	Charbin	45 46	126 50	150	-20	6	23	6	39	-28	590
	Mukden	41 48	123 25	42	-13	9	25	9	39	-33	663

	STACJA	Szer. geogr. O'	Długość geogr. O'	Wy- so- kość m	Temperatury C						Opad rocz mm
					średnie miesiące				skrajne		
					I	IV	VII	X	mx	mn	
Nepal	Katmandu	27 43	85 21	1300	10	20	24	20	37	- 3	1471
Palestyna	Jerozolima	3 47	35 13	660	7	16	24	21	42	- 4	645
Filipiny	Iloilo	10 42	122 34	6	26	28	27	27	37	18	2208
	Manila	14 35	120 59	14	25	28	27	27	38	11	2020
Siam	Bankok	13 43	100 25	4	26	3	9	28	41	11	1329
Syria	Beirut	33 45	35 28	37	13	18	27	24	39	- 1	881
Tybet	Chiangce	28 55	89 33	3900	- 4	6	9	8	29	-29	-
Turcja	Siwas	39 44	37 00	1300	- 4	9	19	11	40	-30	343
	Smirna	38 27	27 15	10	8	16	27	19	44	-11	631
	Trebizond	41 00	39 44	27	7	12	23	1	34	- 4	872
Z S.R.R.	Akmolinsk	51 12	71 23	345	-16	1	21	2	37	13	288
	Barnaul	53 20	83 47	160	-18	1	20	2	36	-52	350
	Bulun	70 45	127 47	20	-40	-15	12	-12	29	-60	225
	Dudinka	69 07	87 09	17	-29	-16	13	- 9	28	-57	213
	Gurjew	47 07	51 55	- 18	-1	8	26	8	41	-37	163
	Irkuck	52 17	104 20	460	21	1	18	0	34	-47	383
	Kazansk	45 46	62 07	66	-11	11	27	9	42	-33	129
	Krasnodar	40 00	52 59	- 17	3	14	29	17	42	-16	112
	Nikolajewsk	51 18	140 43	32	24	- 3	17	- 2	33	-46	449
	Niznie Kolymsk	68 32	110 59	5	-4	-16	12	15	28	-50	176
	Nowo-Mariinsk	64 45	171 33	5	-24	-14	11	- 5	24	-46	191
	Ochock	59 21	143 17	6	24	- 6	12	- 3	25	-46	288
	Olekmansk	60 22	120 26	200	-36	- 5	19	- 5	35	-60	228
	Pamir Post	38 11	74 02	3981	-18	- 1	14	0	31	-41	92
	Petropawłowsk	53 00	158 39	96	-11	- 1	12	4	29	32	872
	Taszkent	41 20	69 18	430	0	15	27	12	43	-23	349
	Tobolsk	58 12	68 14	118	-20	1	18	1	35	-46	428
	Wierchojansk	67 33	133 34	109	-30	-13	16	-14	34	-68	134
Władywostok	45 07	131 55	19	-14	4	18	8	36	-30	567	
Jenisejsk	58 27	92 10	84	-23	- 1	19	- 1	36	-53	418	

Wyspy Oceanu Spokojnego

Uzupełnienia i poprawki do artykułu pt. „Wyspy Oceanu Spokojnego“ „Poznaj Świat“ nr 9/10 str. 267.

Dane do powyższego artykułu czerpał autor ze starych danych (Statesman's Yearbook 1941), które nie uwzględniały jeszcze zmian powojennych na Oceanie Spokojnym. Obecnie po otrzymaniu nowych danych (Statesman's Yearbook 1948) uzupełniamy poniżej pewne niedopatrzenia zawarte w tym artykule:

Str. 267 pierwsza szpalta — **Tasmania** zamiast Dominium Brytyjskie ma być

Australia.

Str. 267 druga szpalta — zamiast **Salome** ma być **Salomona** w.

Str. 267 druga szpalta — **Nowe Hebrydy** zamiast Wlk. Brytanii i Francji ma być **Kondominium Wlk. Brytanii i Francji.**

Str. 269 pierwsza szpalta — **Mikronezja** zamiast Palaus ma być **Palau.**

Str. 269 druga szpalta — **Formoza** zamiast Japonia ma być **Chiny.**

Str. 270 pierwsza szpalta — **Kuryle** zamiast Japonia ma być **ZSSR.**

Alpy Australijskie.

Wanda Leszczycka, Kraków

Australia

I. ZIEMIA

Wanda Leszczycka, Kraków

Kontynent australijski rozciąga się między $113^{\circ}9'$ długości geograficznej wschodniej a $153^{\circ}39'$ oraz między $10^{\circ}41'$ szerokości geograficznej południowej a $39^{\circ}8'$, łącznie zaś z Tasmanią sięga po $43^{\circ}39'$. Rozpiętość południkowa wynosi ok. 3.800 km, równoleżnikowa 3.200 km; długość linii wybrzeża 19.320 km, powierzchnia obejmuje 7.710.134 km². — Linia brzegowa jest słabo rozwinięta z wyjątkiem północnych krańców kontynentu, najgłębsze wcięcie stanowi zatoka Karpentaria na północy oraz szeroko choć płytko wchodząca w ląd zatoka Australijska na południu. Najdogodniejsze rozwinięcie linii brze-

gowej dla celów komunikacyjnych posiada wschodnia część zatoki Australijskiej (zat. Spencera, zat. św. Wincentego, ujście rzeki Murray); głównym półwyspem jest York na północy. Największą wyspą jest Tasmania (68.000 km²), spośród wysp rozsianych na Pacyfiku zachodnim największe są wyspy Norfolk.

Położenie Australii cechuje odosobnienie geograficzne. Od wschodu otoczona jest Oceanem Spokojnym, od południa i zachodu Oceanem Indyjskim, od północy morzem Arafura. Dzięki jednak położeniu na skrzyżowaniu linii powietrznych między Starym a Nowym Światem Australia posiada stosunkowo dogodne połączenia lotnicze (tak z Anglii jak i z USA dostępna jest w ciągu 4 dni).

2. Budowa i rzeźba kontynentu

Dzięki bardzo wczesnemu oderwaniu się od kontynentu azjatyckiego, Australia zachowała wiele archaicznych form w swej budowie geologicznej, w konsekwencji czego brak jest większego systemu gór typu alpejskiego. Większość kontynentu tworzy rozległa, nieregularnie sfalowana wyżyna, wzniesiona ok. 400 m n.p.m. Pod względem fizjograficznym na terenie Australii wyróżniamy 4 zasadnicze regiony:

1) Wielka Wyżyna Zachodnia, 2) Kotlina Środkowa, 3) Krawędź Wschodnia, 4) Niziny nadbrzeżne.

1) **Wielka Wyżyna Zachodnia** tworzy płaskowyż, obejmujący $\frac{1}{2}$ kontynentu, zbudowany ze starych skał archaicznych, silnie zniszczonych, o powierzchni poprzerywanej pasmami wzgórz. Wysokość płaskowyżu waha się od 300 do 1000 m, najwyższe wzniesienie tworzą Góry Macdonnell do 1.500 m n.p.m. W części wschodniej przeważają rozległe pastwiska, część środkowa jest jednym z najsuchszych obszarów Australii (opady nie dochodzą 250 mm rocznie); zalegają go gdzieś tam pastwiska i skąpe lasy eukaliptusowe. Część zachodnia i północna jest obszarem pastwisk, zamieszkałym głównie przez tubylców, częściowo wykorzystanym dla celów militarnych (np. wyrzutnie rakietowe).

2) **Kotlina Środkowa** jest pozostałością dawnego dna morskiego, pokrywają ją osady wód spływających z wyżyn; jest ona zarazem obszarem wód artezyjskich, umożliwiających utrzymanie rozległych pastwisk. Południową część tego regionu stanowi dorzecze Murray z plantacjami cytrusa, winnic, pszenicy oraz z hodowlą owiec. Część wschodnia (J. Eyre) jest najsuchszym obszarem Australii.

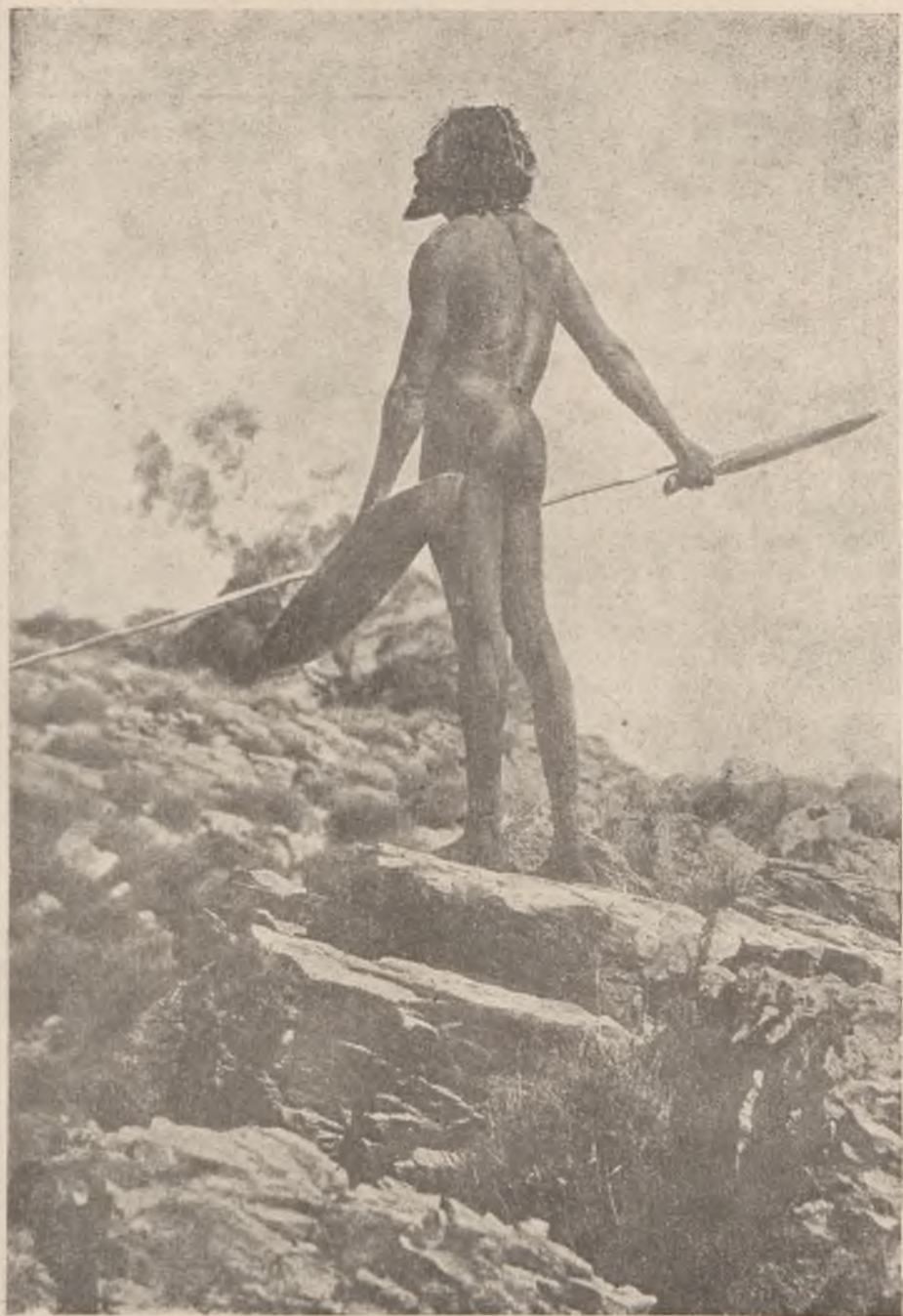
3) **Krawędź Wschodnia** ciągnie się wzdłuż wybrzeża wschodniego na prze-

strzeni ok. 1.600 km, składa się z szeregu pasm górskich, stromo opadających ku wybrzeżu, poprzerywanych szeregiem płaskowyżów. Najważniejsze grupy górskie (począwszy od północy): płaskowyż Atherton (do 1.631 m), pasmo Macpherson (do 1.200 m), płaskowyż Nowej Anglii (600—1.500), Góry Błękitne, najpiękniejsze pod względem krajobrazowym (900—1.340), grupa Kościuszki z najwyższym szczytem Australii 2.228 m, pasmo Dandenong k. Melbourne (ok. 600 m).

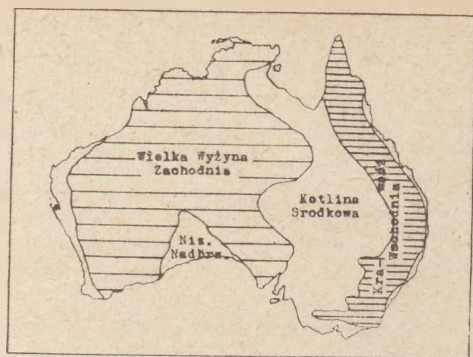
4) **Niziny nadbrzeżne** powstały z osadów rzek spływających z wyżyn; pod względem krajobrazowym są one bardzo urozmaicone. Część południowa posiada wybrzeże skaliste, linię brzegową silnie rozwiniętą, rozszerzone ujścia rzek (dogodne dla portów); jedynie w stanie Victoria wybrzeże jest płaskie (plaża ok. 150 km długa). Północne wybrzeża Australii gdzieś tam tylko klifowe, są na ogół niskie i błotniste, co powoduje pewne oddalenie miast od wybrzeża. — Odrębną jednostką fizjograficzną stanowi Tasmania, oddalona od kontynentu cieśniną Bassa (225 km); najwyższym jej szczytem jest Legge (1569 m). Pod względem krajobrazowym Tasmania jest bardzo zróżnicowana, typowe dla niej są liczne jary i wybrzeże klifowe, liczne jeziora oraz bardzo bujna roślinność. Znaczna część Tasmanii po dziś dzień nie jest jeszcze dokładnie zbadana.

3) **Hydrografia. a) Rzeki.** Rozmieszczenie sieci rzecznej jest nierównomierne, rzeki występują przede wszystkim w jej części wschodniej. Rzeki australijskie podzielić można na zewnętrzne, płynące ku wybrzeżu i wewnętrzne, które stopniowo tracą swoje wody w obszarach pustynnych. Główną rzeką typu pierwszego jest Murray o długości 2.447 km¹⁾ wraz z dopływami Darling

¹⁾ Podana cyfra odnosi się do Murray wraz z Darling.

Tubylec Australijski.

Jednostki fizjograficzne.

mi. w okresie suszy koryta rzek tworzą głębokie jary.

b) **Jeziora** licznie zaznaczone na mapie, są właściwie zbiornikami soli lub gliny, gdyż wodą wypełnione bywają jedynie po obfitych opadach. Największe jest jezioro Eyre, położone 12 m poniżej poziomu morza, o powierzchni około 10.000 km², pokryte jest wokół brzegu grubą warstwą soli. Drugim co do wielkości jest podobne jezioro Torrensa, znacznie mniejszymi jeziorami są Gaidnera i Amadeusza w Australii Środkowej. Jeziora słodkowodne są b. nieliczne, największe jezioro Jerzego, bezodpływowe, o zmiennym wodostanie, położone jest na Wielkiej Krawędzi Wschodniej. Jedynie Tasmania obfituje w powulkaniczne jeziora słodkowodne. Największe z nich „Wielkie Jezioro“ ostatnio powiększyło znacznie swe zwierciadło przez zamknięcie odpływu tamą (dla celów hydroelektrycznych z 108 na 130 km²).

4. **Klimat.** Pod względem klimatycznym wyróżnia się w Australii 3 zasadnicze regiony: 1) obszar północny sięgający od 10° do 18° szer. geogr. o klimacie tropikalnym wilgotnym, w części zachodniej monsunowym, w części wsch. pasatowym, z obfitymi opadami w miesiącach zimowych, a posuchami letnimi (klimat ten jest szczególnie niekorzystny dla człowieka), 2) obszar sięgający od 18° do 38° szer. geogr. o klimacie tropikalnym suchym, 3) obszar sięgający po 44°, o klimacie umiarkowanym wilgotnym, z wyraźnie zaznaczającymi się zimami.

a) **Temperatura.** Dzięki łagodzącemu wpływowi morza temperatury w Australii są stosunkowo wyższe niż w innych kontynentach położonych na tej samej szerokości geograficznej. Poniżej podano zestawienie temperatur (średnich rocznych):

i Murrumbidge (1610) z Lachlan (1288). Z rzek tych jedynie Murray jest żeglowna na odcinku 1800—2000 km długim, jakkolwiek ujście, z powodu przepływania przez zapiaszczone jezioro Alexandrina, uniemożliwia wejście okrętom. Pozostałe rzeki posiadają wodę tylko okresowo, tworząc na ogół łańcuch jezior i mokradeł. Z rzek wewnętrznych najważniejsze są: Diamantina, Thomson, Barcoo, uchodzą do jeziora Eyre. Wodostany ich są bardzo zróżnicowane w ciągu roku, na ogół tworzą również pasma dziur wodnych, zaś w okresie deszy rozlewają swe wody do szerokości 10 km, co przyczynia się do użyznienia rozległych terenów; brzegi mają bardzo wysokie, porośłe lasa-

Obszary o najdłuższych okresach upałów, gdzie temperatura w ciągu 24 godz. wynosi ponad 38° C. Liczby na liniach oznaczają ilość dni o nieprzerwanej suszy.

	Średnia lata	Średnia zimy	najwyższa	najniższa
Canberra	19,7	7,1	41,8	-7,7
Perth	23,0	13,0	44,0	+1,2
Adelaide	22,6	11,7	47,5	0,0
Melbourne	19,6	9,7	45,6	-2,7
Sydney	21,2	13,4	45,3	+2,0
Brisbane	25,5	15,4	43,2	+2,2
Hobart	16,7	8,0	40,6	-2,4

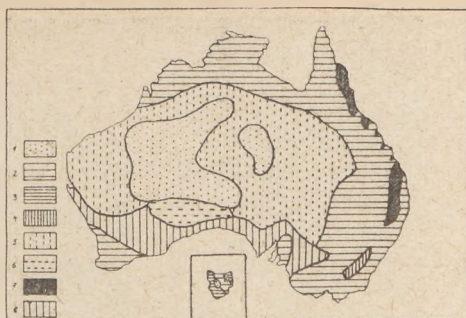
Z zestawienia średnich temperatur wynika, iż najchłodniejszą stosunkowo częścią Australii jest Tasmania (Hobart) oraz południowa część Wielkiej Krawędzi Wschodniej (Canberra). Najwyższą notowaną temperaturę posiada Melbourne i Sydney, najniższą — Adelaide i Perth. Z zestawienia również wynika, iż krańcowe wahania temperatury są w Australii mniejsze niż na półkuli północnej.

b) **Opady.** Średnia wysokość opadów dla poszczególnych miejscowości przedstawia się następująco:

Miejscowość	Wys. opad. w mm	Dnie z deszczem		Ustępowanie	
		Styczeń	Lipiec	Styczeń (ilość dni)	Lipiec (ilość dni)
Canberra	550	7	9	251	149
Perth	870	3	18	323	166
Adelaide	530	4	16	307	135
Melbourne	640	8	15	235	117
Sydney	1160	14	12	225	188
Brisbane	1100	13	8	233	213
Hobart	600	10	14	240	132

Australia jest najsuchszym kontynentem świata. Obszar o opadach poniżej 250 mm rocznie zajmuje powierzchnię 2,800.000 km², obszar zaś o opadach powyżej 1.000 mm — niecałe 600.000 km².

Najwyższe opady posiada wybrzeże wschodnie, na zachód od Wielkiej Krawędzi Wschodniej wysokość ich maleje. Pora deszczowa przypada zasadniczo na lipiec, jedynie wybrzeże wschodnie posiada nieznaczną przewagę dni deszczowych w styczniu; najmniej dni deszczowych posiada Canberra. Opady śnieżne występują jedynie w połdn. wschodniej części gór oraz na Tasmanii. Dla

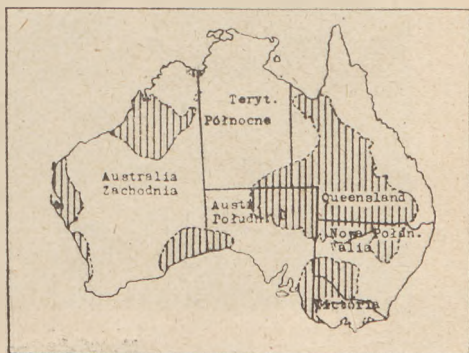

ROZMIESZCZENIE ROŚLINNOŚCI.

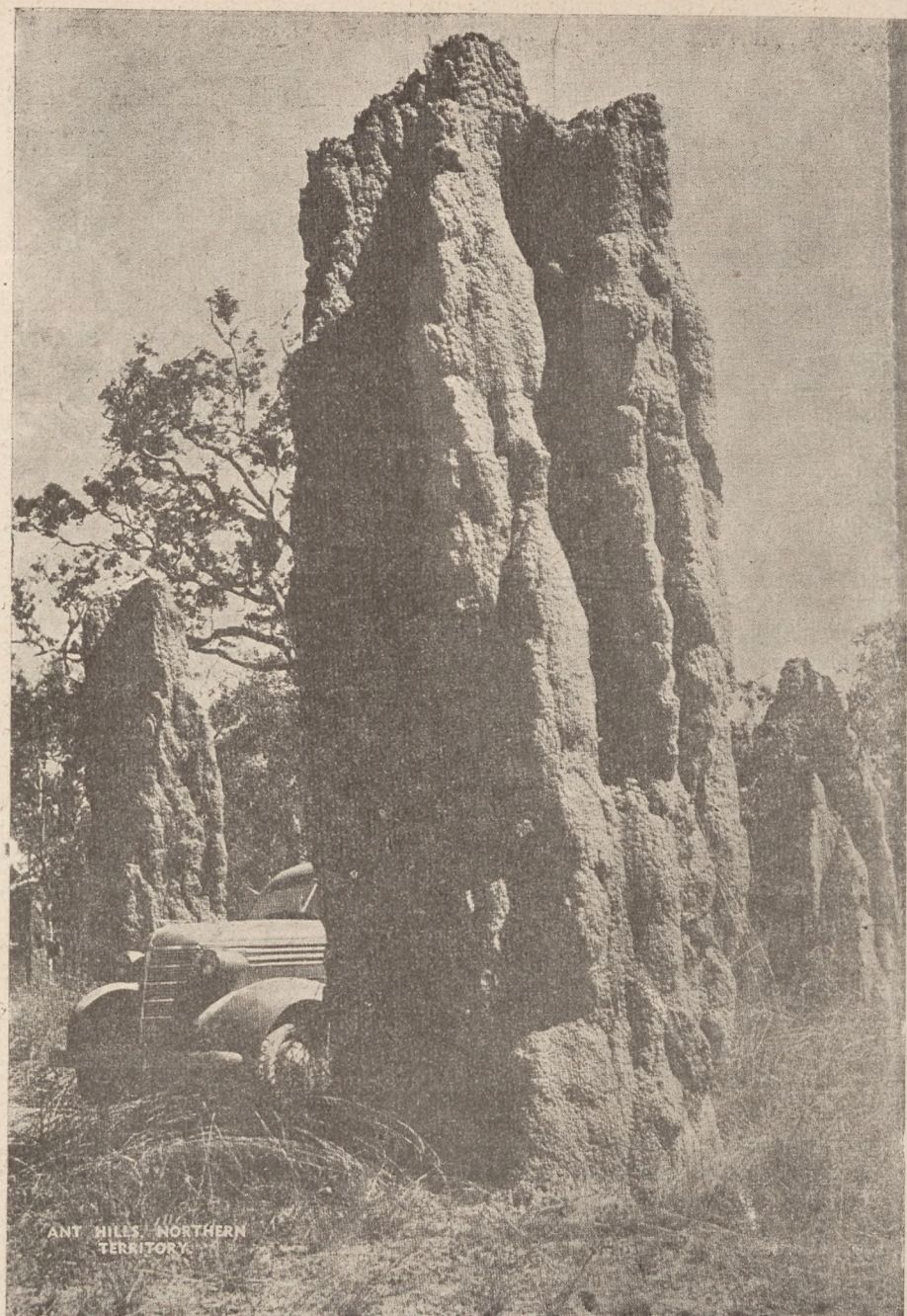
Objaśnienia: 1) pustynia płaskzasta, 2) lasy eukaliptusowe, 3) lasy szpilkowe, 4) flora alpejska, 5) sawanna i lasy akacjowe, 6) słonorośla, 7) puszcza tropikalna, 8) krzewy i zarośla.

Australii charakterystyczne jest bardzo małe zachmurzenie (średnie mniej niż 4/10 części nieba). Wzrost zachmurzenia następuje na północy w lecie, na południu w zimie, gdzie średnie zachmurzenie wynosi 6/10. Największą ilość dni słonecznych w styczniu (lato) zanotowano w Perth i Adelaide, najniższą w lipcu (zima) na Tasmanii.

5) **Flora i Fauna.** Rozmieszczenie szaty roślinnej Australii przedstawiono na mapie. Widać z niej duże uzależnienie roślinności od warunków klimatycznych, a zwłaszcza opadów. Specyficzność flory australijskiej jest wynikiem jej wybitnie gorącego a suchego klima-

Zagłębia Artezyjskie.

Mrowisko — Terytorium Północne

tu oraz stosunkowo wczesnego oderwania się jej od innych kontynentów. — Analogiczne czynniki wpłynęły na faunę australijską, która przedstawia „żywe muzeum” zoologiczne. Najcharakterystyczniejszymi jej przedstawicielami są torbacze (kangury, oposy, koty, myszy i krety) i stekowce (kolczatka i dziobak), gdzie indziej na świecie nie spotykane.

II. CZŁOWIEK

1. Historia odkryć

Australia po raz pierwszy została zaznaczona na mapie Ptolomeusza w II wieku po Chr. jako „Terra Incognita”, prawdopodobnie na mocy źródeł malajskich. Pierwszym europejskim statkiem, który dotarł do Australii (zatoka Karpentaria) był holenderski „Duyfken” w 1606 r. W tym samym niemal czasie Hiszpan Torrez przepłynął cieśninę pomiędzy Nową Gwineą a Australią (stąd nazwa cieśniny). Następną większą wyprawę w 1623 r. przedsięwziął również Holender Carstensch oraz w 1642 r. Tasman, odkrywca Tasmanii. Pierwsza naukowa wyprawa została zorganizowana w Anglii przez James Cook’a w 1769 r. (przeplłynięcie wzdłuż wschodniego wybrzeża, „Zatoka Botaniczna”), a w 1788 r. Anglia przejęła Australię w swe posiadanie oficjalnie, stwarzając z niej kolonię karną. Następne lata przynoszą silny napływ osadników, przeważnie zesłańców. Punktem zwrotnym w kolonizacji Australii było odkrycie złota w 1851 roku przez Polaka Strzeleckiego. Pociągnęło to za sobą wzrost ludności w ciągu 10 lat z 405.000 do 1,146.000 osób, rozwój rolnictwa i hodowli, co z kolei stworzyło stałe podstawy dla rozwoju ludności.

2. Terytoria australijskie

Australii podlegają: mandatowe terytoria Nowej Gwinei (241.100 km²), kraj Papua (234.689), wyspy Nauru (2.129), wyspy Norfolk (3.451), prawie połowa kontynentu Antarktydy (pokryta lo-

dem 6,407.671) oraz drobne wysepki Lord Howe. Terytoria te podlegają bezpośrednio rządowi australijskiemu, podobnie jak dwa okręgi na kontynencie nie włączone do żadnego stanu, tzn. Terytorium Północne i Terytorium Stolicy.

3. Stosunki demograficzne

Tubylcy. Ludność tubylczą stanowili czarni półnomadzi, żyjący na poziomie kultury wieku kamiennego. W chwili wkroczenia białych na kontynent było ich ponad 300.000. Po 150 latach czarnych czystej krwi jest zaledwie 50.000 (łącznie z metysami 70—80.000). Ilość ich stale maleje. Zatrudniani przez białych okazywali się b. dobrymi pracownikami, zniszczyły ich jednak przywiezione przez osadników choroby oraz bezwzględne metody postępowania.

Z obawy przed obniżeniem standardu życiowego Australijczycy rzucili hasło „Biała Australia”, uniemożliwiając imigrację, zwłaszcza tzw. ras kolorowych. — Według spisu z 30. VI. 1945 r. Australia liczyła 7,378.361 mieszkańców. Według spisu z 1933 r. była to ludność w 86% urodzona w Australii, w 10,8% urodzona na wyspach Brytyjskich, a więc niecałe 3% ludności urodzonej było poza Australią i Wielką Brytanią. — Spis z 1933 r. stwierdza, że prawie 47% tej ludności żyło w wielkich miastach, 17% w miastach prowincjonalnych, a 36% stanowiło ludność wiejską.

Struktura zawodowa w/g danych z 1933 r. była następująca:

Rybołówstwo	14.611
Rolnictwo, hodowla i mleczarstwo	547.787
Leśnictwo	26.133
Górnictwo i kamieniołomy	68.520
Przemysł:	
fabryczny	511.511
budowlany	107.446
drogowy	217.656
inny	29.558
Transport i Komunikacja	223.893
Handel, Banki	451.172
Administracja	232.212

Góra Olga — typowy krajobraz grupy Macdonell'a

Rozrywki, sport i odpoczynek	24.250
Służba domowa	242.378
Inne zawody	172.403
Emeryci	286.091
Ogółem zatrudnieni	3,155.621
Terytoria podległe	3,474.218
Razem:	6,629.839

Według danych z 1945 r. **przyrost naturalny** wynosił w 1945 r. — 12,3 na 1000 mieszkańców, przy czym zaznaczył

się spadek w stosunku do lat poprzednich. Śmiertelność dzieci poniżej 1 roku wynosiła 29,4 na 1000 (W. Brytania 52,0). Nowa Zelandia i Australia mają najmniejszą śmiertelność dzieci na świecie. Ogółem zgony wynosiły 9,5% na 100 mieszkańców. Ludność Australii pod względem **struktury wiekowej** posiada stosunkowo wielką ilość ludzi młodych, (skutek przybywania w ciągu ostatnich 20 lat młodych osadników).

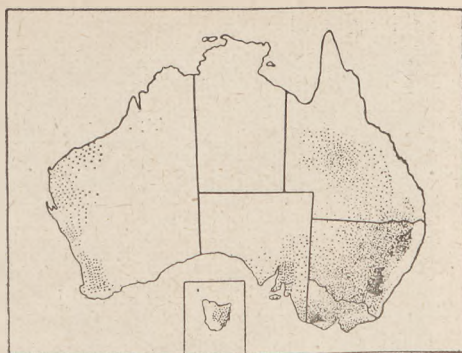
Rozmieszczenie ludności w/g stanów
oraz gęstość zaludnienia zestawiono poniżej (1945 r. — grudzień):

St an	Powierzchnia w km ²	Ludność stanu	Stolica stanu	Ludność stolicy	Gęstość zalud.
Nowa Płd. Walia	802.000	2,912.791	Sydney	1,398.000	3,63
Victoria	227.8000	2,020.449	Melbourne	1,170.000	8,87
Queensland	1,738.000	1,085.681	Brisbane	370.500	0,62
Australia Połud.	985.200	631.596	Adelaide	362.500	0,64
Australia Zach.	2,529.700	491.579	Perth	263.000	0,19
Tasmania	68.000	249.499	Hobart	70.800	3,67
Terytorium Stolicy	2.434	14.925	Canberra	12.200	6,13
Terytorium Półn.	1,357.000	5.239	Darwin	3.900	0,04
Australia	7,710.134	7,411.759		3,650.900	0,96

Strukturę ludnościową Australii cechuje między innymi przewaga mężczyzn nad kobietami (102,71 mężczyzn na 100 kobiet).

Stosunki wyznaniowe

Według spisu z 1933 r. na 6,629.839 mieszkańców było 5,727.738 chrześcijan, resztę stanowili niechrześcijanie. Wśród wyznań chrześcijańskich przeważał kościół anglikański, mniej liczni byli rzymsko-katolicy i prezbiterianie; z niechrześcijan najliczniejsi byli Żydzi.

Rozmieszczenie owiec w Australii.

4. Ustrój

Australia jest Federacją powstałą 1. I. 1901 r., złożoną z 6 Stanów, z wydzielonego Północnego Terytorium oraz z wydzielonego Terytorium Stolicy Canberra.

Konstytucja australijska wzorowana jest na konstytucji USA. Ciało ustawodawcze składa się z Senatu i Izby Reprezentantów oraz generalnego gubernatora, który jest przedstawicielem tzw. Korony. Senat składa się z 36 członków; każdy stan wybiera 6 senatorów. Izba Reprezentantów wybierana jest na podstawie powszechnego głosowania. Każdy ze stanów (z wyjątkiem Queensland) posiada 2 izby parlamentarne stanowe. Prawo wyborcze do Izby Wyższej uzależnione jest od stopnia wykształcenia względnie od wielkości posiadanego majątku.

W Australii istnieją 3 zasadnicze partie polityczne: Partia Pracy, Partia Liberalna i Stronnictwo Ludowe. Rząd obecny jest w rękach Partii Pracy. Własnych przedstawicieli za granicą posiada Australia dopiero od 1940 r. (w 18 państwach).

III. ŻYCIE GOSPODARCZE

Niesprzyjające warunki naturalne (klimat, gleba) przyczyniły się do opóźnienia rozwoju gospodarczego Australii. Punktem zwrotnym było stwierdzenie odpowiednich warunków dla hodowli merynosów.

1. Hodowla

Hodowla owiec. W 1792 r. w Australii było zaledwie 105 sztuk owiec, dostarczających każda 1,3 kg wełny przeciętnie; w 1945 r. liczba owiec wynosiła 105,370.865 sztuk. — Znaczenie Australii jako producenta wełny przedstawia następujące zestawienie (1938/9 r.):

Kraj	Ilość owiec
Australia	111,100.000
ZSRR	84,500.000
USA	53,700.000
Argentyna	43,700.000
Unia Pd. Afryk.	41,200.000

Po ostatniej wojnie liczba owiec spadła i wynosiła w 1945 r. 105 milionów sztuk. W produkcji wełny 84% stanowi wełna merynosowa, co przedstawia 57% produkcji wełny merynosowej świata i 72% światowego eksportu wełny. Czołowe stanowisko w światowej produkcji wełny zawdzięcza Australia uszlachetnianiu i selekcji gatunków, dostosowywanych do warunków klimatycznych. Rozmieszczenie owiec w Australii przedstawiono na mapie oraz w poniższej tabeli:

St a n	Ilość owiec	Produkcja wełny w tonach (1944-45)
Nowa Płd. Walia	46,662.000	203.702
Victoria	16,457.101	80.423
Queensland	21,292.120	81.138
Australia Płd.	8,473.939	48.445
Australia Zach.	10,049.587	39.426

Australia — stado owiec.

Tasmania	2,156.071	7.890
Terytorium Płn.	29.269	140
Terytorium Stolicy	250.778	800
Razem:	105,370.865	461.964

Największym producentem wełny jest Nowa Południowa Walia, na jej terytorium skupia się 78% owiec Australii. Roczna wartość wełny strzyżonej wynosi 68 milj. funtów.

Hodowla bydła uwarunkowana jest klimatem (dostateczne nawodnienie). Głównym ośrodkiem hodowli dla celów mięsnych jest tropikalna północ, natomiast na południu przeważa bydło hodowane w celach przetwórstwa mlecznego. Średnia produkcja mleka ostatnich kilku lat wynosi ok. 4 miliardów litrów rocznie, przy czym zużycie mleka świeżego wynosi 20%, większość przeznaczona jest na przetwory mleczne (np. w 1945 roku wyprodukowano 144.000 ton masła). Spółdzielczość jest szeroko rozwinięta, 75% produkcji ma-

śla wytworzonych jest w spółdzielniach.

Dość znacznie rozpowszechniona jest hodowla koni, których w 1945 r. było 1,359.205 sztuk. Najsilniej rozwinięta jest ona w Nowej Południowej Walii (436.500 sztuk) i Queensland (400.000).

Na ogół gospodarka hodowlana w Australii jest ekstensywna.

2. Rolnictwo

Według danych z 1945 r. powierzchnia upraw przedstawiała się następująco:

Uprawa	w tysiącach ha	wart. w tys. funtów
Pszenica	3.425	16.521
Owies	823	2.654
Kukurydza	104	2.189
Jęczmień (słód)	202	1.324
Jęczmień	46	
Fasola i groch	15	502
Żyto	13	
Zboża inne	42	
Siano	975	13.119

Paszowe	827	3.646
Nasiona trawy	10	
Sady	106	16.912
Winnice	52	5.237
Inne warzywa	82	15.275
Cukier trzcinowy	132	9.908
Ziemniaki	98	10.969
Cebula	5	1.129
Tyton	2	316
Proso	2	
Dynia (i melon)	16	87
Chmiel	1	230
Bawełna	7	186
Inne uprawy	87	4.389
Ryż		416
Buraki cukrowe		9

Uprawy razem:	7.072	106.018
---------------	-------	---------

Najpowszechniej uprawiana była **pszenica**, głównym jej producentem jest Nowa Połudn. Walia i Victoria. Przebiegająca roczna produkcja pszenicy dla Australii wynosi 4.080.000 ton o wartości 30 milionów funtów. Dzięki mechanizacji uprawy jeden farmer australijski może obrobić z pomocą jednego tylko robotnika w okresie żniw do 120 ha. W gospodarce rolniczej poważną rolę odgrywa uprawa **owsa** oraz **siana**, duże również znaczenie posiada uprawa **trzciny cukrowej**. W 1945 roku z 4.600 tys. ton trzciny otrzymano 670 tys. ton cukru, z tego ok. 96% wyprodukowano w Queensland. Wzrost produkcji cukru hamowany jest brakiem własnych rynków zbytu.

Ważniejszą pozycję wśród upraw stanowią **sady**; sady jabłek zajmują 40.470 ha (z tego na Tasmanię wypada 60% produkcji); inne owoce: gruszki, cytrusy, morele, brzoskwinie, uprawiane są głównie w Victorii i Nowej Połudn. Walii, banany w północnej części Nowej Połudn. Walii i Queenslandzie, ananasy prawie wyłącznie w Queenslandzie. Przetwórstwo owocowe jest jedną z najważniejszych gałęzi przemysłu australijskiego: produkcja konserw wynosiła (1945 r.) 53.000 ton, ilość **owoców suszonych** ok. 800 ton.

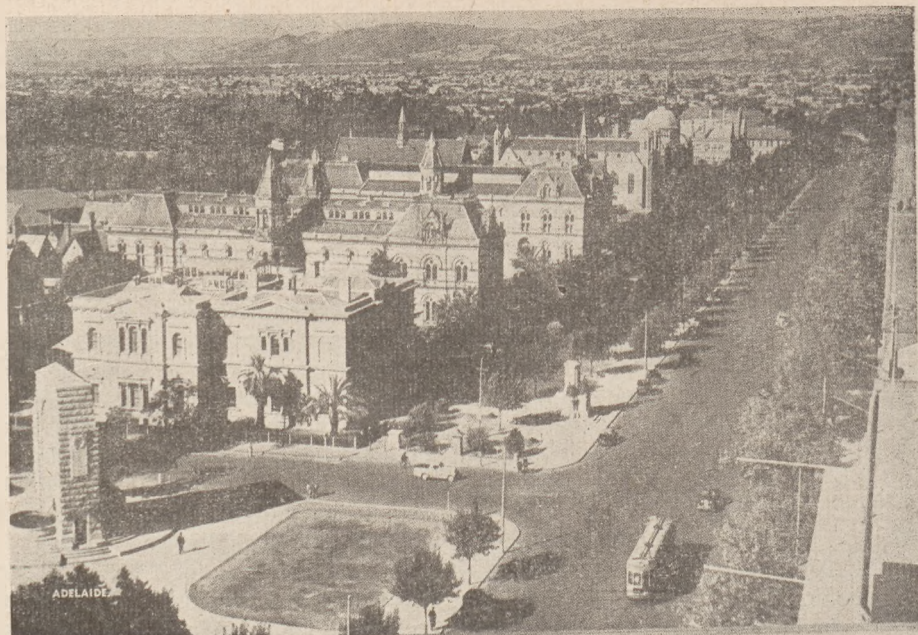
Jeszcze przed 20 laty przypuszczano, iż rozwój rolnictwa australijskiego związany jest z jego ekspansją w głąb kontynentu. Ostatnio jednak Australia przeszła na intensyfikację rolnictwa na żyznych nizinach nadbrzeżnych, ponieważ 2/3 kontynentu posiada klimat niesprzyjający dla upraw rolniczych.

3. Leśnictwo

Rozmieszczenie lasów pozostaje w związku z warunkami klimatycznymi, toteż występują one głównie na wybrzeżu, na wilgotniejszych wyżynach, a wewnątrz kraju jedynie wzdłuż rzek. Ogółem Australia posiada 7.575 ha powierzchni leśnej, co stanowi ok. 1% powierzchni ogólnej. Najbogatsza w lasy jest Nowa Połudn. Walia (ponad 2 tys. ha) i Victoria (do 2 tys. ha). Najpowszechniejsze są eukaliptusy (rozdębry), które stanowią 90% lasów australijskich, odznaczają się najwyższą wysokością na świecie (do 160 m) i niezwykłą twardością drewna. Wobec braków rodzimych lasów szpilkowych, sprowadza się miękkie drzewo z Kanady, Szwecji, Norwegii i USA. W 1944-1945 r. import drzewa obrobionego wyniósł ok. 900 tys. m³, zaś nieobrobionego 26 milj. m³; stanowiło to 1/3 części importu drzewa z 1939 roku. Drzewa australijskie są podstawą dla przemysłu papierniczego, wartość produkcji drzewnej wynosiła w 1944-45 r. około 13 milj. funtów, przemysł drzewny zatrudniał 26 tys. pracowników.

4. Rybołówstwo

Mimo, iż Australia posiada 19.320 km wybrzeża wolnego od lodu cały rok, rybołówstwo jest bardzo słabo rozwinięte. Jest ono dwójakiego rodzaju: morza płytkie dostarczają ryb do szybkiego spożycia, natomiast połowy w morzach głębokich stanowią podstawę dla przemysłu konserwowego. Połowy morskie na płytkich morzach utrudnione są występowaniem raf koralowych. Główne połowy koncentrują się w okolicy Syd-

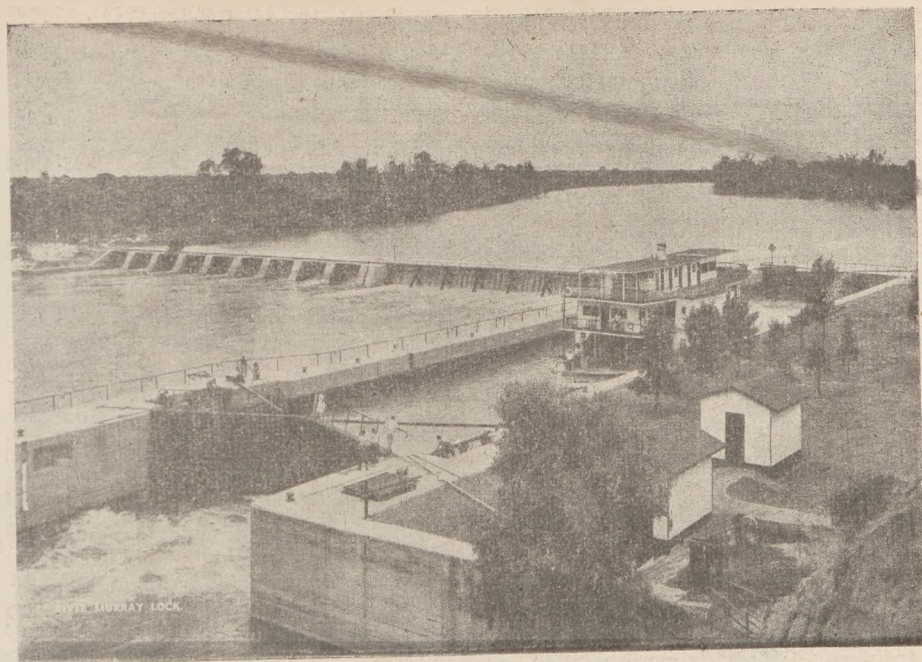
Widok na miasto Adelaide.

ney oraz nad Wielką Zatoką Australijską. Ogólna wartość produkcji związanej z rybołówstwem w 1944-45 r. wynosiła 2.500 milj. funtów, z tego około 250 tys. f. przypada na muszle perłowe i perły, 20 tys. f. na inne muszle oraz ok. 7 tys. f. na ślimaki. Przemysł związany z połowem pereł na ogół upada. Wartość wydobytych pereł w 1940 r. wynosiła 200 tys. funtów.

Wody artezyjskie

Australia, najsuchszy kontynent na świecie, wyposażona jest w największe, znane na świecie zagłębia wód artezyjskich, o łącznej powierzchni ponad 1.500.000 km² (1/5 kontynentu). Przedstawiono je na mapie. Celem wydobycia wody wykonano 8.750 wierceń artezyjskich, których głębokość waha się od 3 do ponad 2.000 m. Dzienny dopływ wody z tych wierceń wynosi 1,5 miliarda litrów, przy czym niektóre studnie dostarczają do 8 milionów li-

trów dziennie. — Istnieją dwa rodzaje studzien: 1) z których woda wytryska sama pod wpływem wewnętrznego ciśnienia, 2) studnie pseudoartezyjskie, z których wodę pompuje się przy pomocy wiatraków itp. i magazynuje w tankach. Temperatura otrzymanej wody waha się od 16° C do 100° C; często zawiera ona wiele części mineralnych, wtedy wykorzystuje się ją dla celów balneologicznych. Nawadnia się przede wszystkim pastwiska, woda służy do pojenia zwierząt, dużo mniejsze zastosowanie ma ona dla celów rolniczych lub wodociagowych w miastach (zwłaszcza woda studzien pseudoartezyjskich). Ogólna powierzchnia irygowana wynosi ok. 5.000 km², z tego 60% przeznaczonych jest pod uprawę paszowych. Nawodniona powierzchnia zajmuje niecały 1% powierzchni Australii, wartość produkcji tych obszarów wynosi rocznie 20 milionów funtów. Inwestycje irygacyjne decydująco wpły-

Żapora wodna na rzece Murray.

neły na zmiany w gęstości zaludnienia. Akcja ta jednak jest prawie ukończona, na skutek bowiem nieplanowo przeprowadzanych zbyt licznych wierceń, wody artezyjskiej jest coraz mniej.

Czysty dochód z produkcji w funtach (1944—45)

Gałąź życia gospodarczego	Funt
Pasterstwo	98 374.310
Rolnictwo	71,689.255
Mleczarstwo	46.182.480
Górnictwo i kamieniołomy	26.831.535
Leśnictwo	11,259.219
Hodowla drobiu i pszczelar.	14.900.373
Myśliwstwo	6 206.688
Rybołówstwo	2 234.694
Razem:	277,678.554

Największego dochodu z produkcji dostarczyła Nowa Połudn. Walia (ponad 94 milj., Victoria 66, Queensland 56 milionów).

5. Górnictwo

Złoto. Australia, kraj złotodajny, od momentu odkrycia złota (1851 r.) do końca 1944 roku wydobyła złota łącznej wartości 775 milj. funtów, przy ogólnej ocenie produkcji górniczej na 1.600 milj. f. Najwięcej złota dostarczyła Victoria (317 milj. f.) i Australia Zachodnia (271 milj. f.). W 1944 r. wydobyto złota wartości ok. 7 milj. f. — Obecnie największe pola złotodajne znajdują się w Australii Zachodniej (Kalgoorlie, Wiluna) oraz w Victorii (Bendigo).

Węgiel kamienny. W 1944 r. wydobyto 13.7 miliona ton, wartości 12 milj. funtów. Największe zagłębie węglowe znajduje się w Nowej Połudn. Walii w okolicy Sydney (40 tys. m²), pokłady sięgają do głębokości 850 m poniżej p. m.

Węgiel brunatny. Zapas węgla brunatnego oceniany jest na 37 miliardów

ton. Najbogatsze jego pokłady znajdują się na terenie Victorii. W 1944 r. wydobyto go ponad 38 milionów ton; używany jest do wytwarzania energii elektrycznej i produkcji brykietów, których wytwarza się 1200 ton dziennie, w związku z czym zużycie węgla brunatnego wynosi ok. 4,5 milj. ton rocznie.

Srebro i ołów. Wartość ich wydobywania w 1944 r. oceniona została na przeszło 4 miliony funtów. Kopalnie ich znajdują się przede wszystkim w Nowej Połudn. Walii (srebro) i Tasmanii (ołów). — Zasoby **rud** **żelaza** oceniane są na 1.000 milionów ton. Obecnie najczęściej eksploatowane są złoża w Australii Południowej, złoża np. Queenslandu, ze względu na niedostateczne warunki transportowe, są dotąd niewykorzystane. — Spośród innych minerałów najcenniejszy jest **uran**, jedyne znane złoża znajdują się w Australii Południowej. W październiku 1945 r. rząd australijski zarezerwował dla siebie wszelkie prawa jego eksploatacji.

Wartość produkcji górniczej (w funt.):

Antymon	32
Arszenik	48
Asbest	22
Baryt	13
Bismut	3
Węgiel brunatny	566
Węgiel kamienny	12.117
Kadm	22
Rudy miedzi	2.602
Diamenty	
Ziemia okrzemkowa	8
Kamienie wartościowe	2
Złoto	6.901
Gips	55
Żelazo i rudy żelazne	2.343
Kaolin	15
Ołów	206
Srebro	4.046
Wapienie	237
Magnezyt	47
Mangan	11
Molibden	6
Opal	13

Osmiryd	3
Fosfat	18
Farby mineralne	15
Platyna	0,020
Sól	330
Łupki bitumiczne	165
Srebro	163
Cyna	838
Wolfram	204
Cynk	1.620
Inne	506

Razem: 33.177

6. Komunikacja

Rozmieszczenie ludności na wielkim kontynencie pociągnęło za sobą rozwinięcie dalekobieżnych połączeń komunikacyjnych.

Głównym czynnikiem rozwoju kraju jest **kolej**; budowa pierwszej linii kolejowej była wynikiem odkrycia złota (1850). Ze względu na stosunkowo mały popyt na środki transportowe, znajdują się one stale w rękach rządu poszczególnych stanów. Brak planowej gospodarki doprowadził do budowy torów różnej szerokości (z Kernz do Perth 3 rodzaje torów). — Długość linii kolejowych w Australii wynosi 43.812 km, w tym 3.544 km stanowią koleje międzystanowe. Koleje przewiozły ogółem w 1945—46r. 545 milj. pasażerów oraz 35 milj. ton towarów. Z wyjątkiem kolei w Nowej Połudn. Walii wszystkie koleje były deficytowe; w 1946 r. deficyt wyniósł ponad 3 milj. funtów.

Drogi. Wobec małego popytu na środki transportowe przeprowadzenie kolei nie opłaca się, toteż szereg miejscowości posiada komunikację wyłącznie motorową. Ogółem długość dróg wynosi 788.401 km, z tego drogi betonowe stanowią zaledwie 2.257 km, drogi bite i asfaltowe 193.206 km, zaś drogi gruntowe i trakty 592.928 km. Należy zaznaczyć, że drogi gruntowe i trakty zdadne są do użycia jedynie w **części** pory suchej.

Australijski poszukiwacz złota.

Sydney — widok z lotu ptaka na port.

Wielkie odległości stały się przyczyną rozwoju **lotnictwa**. W 1946 r. Australia posiadała 59.288 km linii lotniczych, które przewiozły ponad 500 tysięcy pasażerów oraz ok. 5.600 ton towarów i poczty.

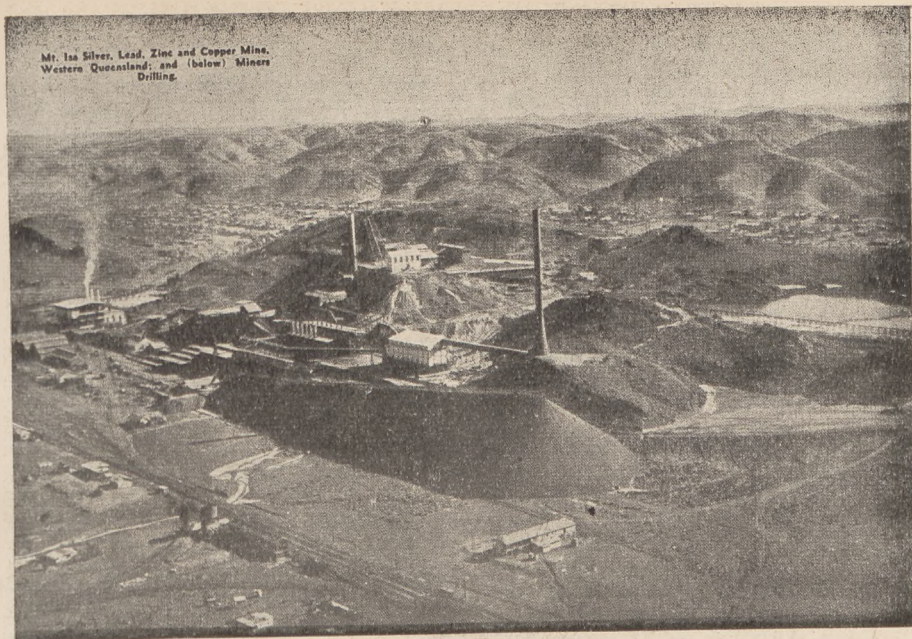
Żegluga kabotażowa znajduje się w rękach 25 towarzystw; flota złożona jest z 120 parowców o pojemności ok. 270 tys. ton; w 1946 r. przewiozła ponad 9 milionów ton.

7. Przemysł

Jeszcze przed 100 laty Australia była krajem farmerów i poszukiwaczy złota. Do rozwoju ekonomicznego Australii przyczyniły się wojny i kryzysy XX wieku poza kontynentem. Obecnie 20% ludności utrzymuje się z przemysłu. Wartość produkcji przemysłowej dla 1944—45 r. wynosiła 886 milj. funtów, liczba zatrudnionych sięgała do 750 tys., których zarobki wyniosły łą-

cznie 208 milj. f. Ilość zatrudnionych w poszczególnych gałęziach przemysłu oraz wartość produkcji była następująca:

Gałąź przemysłu	Ilość zatrudn. w tys.	Wartość w tys. funtów
Obróbka produktów kopalń (niemetali) i kamieniółomów	8	11.537
Cegły, wyroby z gliny, szkła	10	8.121
Chemikalia, farby, lakiery, materiały wybuchowe, tłuszcze	36	60.162
Przemysł metalowy, maszynowy, wyrób narzędzi, środków transportowych	319	306.587
Kamienie szlachetne, jubilerstwo	2	1.813
Tekstylia	57	57.423
Skóry	12	16.860
Odzież	86	59.343
Żywność, napoje, tytoń	105	233.542
Wyroby drzewne i koszykarskie	35	34.609

Kopalnia srebra, cynku i miedzi (Góra Isa, Zach. Queensland).

Meblaństwo, tapicerstwo	10	9.154
Papiernictwo, poligrafia	37	39.696
Guma	8	11.685
Instrumenty muzyczne		260
Inne	13	9.957
Razem	738	860.749
Opał, światło, energia	9	25.255
Ogółem	747	866.004

Z zestawienia wynika, iż przemysł metalowy i pokrewne odgrywają w produkcji najważniejszą rolę. Przemysł ten skoncentrowany jest przede wszystkim w Nowej Połudn. Walii (Newcastle i Port Kembla). W przemyśle metalowym najcenniejszą jest produkcja maszyn rolniczych (6.600 milj. funtów) zatrudniająca ponad 9 tys. robotników. Nowa Południowa Walia i Victoria są najsilniej uprzemysłowionymi stanami. Najważniejszym rynkiem zbytu dla przemysłu australijskiego jest rynek wewnętrzny.

9. Finanse

W Australii obowiązującą monetą jest funt australijski, którego wartość wynosi $3/4$ funta brytyjskiego. Dzieli się on na 20 szylingów (shs), a 1 szyling na 12 pensów (d).

Wpływy państwa składają się: z podatków, opłat, dochodów z przedsiębiorstw i zaciąganych pożyczek. Wpływy w 1945—46 r. wynosiły 357 milionów funtów, z czego podatki dostarczyły 319 milionów. Rozchody wynosiły 510 milj. funtów, wobec czego deficyt wyniósł 153 milj. i musiał być pokryty pożyczkami. W 1945—46 r. na 510 milj. wydatków — 388 milj. stanowiły wydatki wojenne.

8. Handel zagraniczny

Eksport. Wartość eksportu w 1945—1946 r. wynosiła 190 milionów funtów. Z tego ponad 160 milionów przypadało

na produkty podstawowe, jak wełnę, mąkę, pszenicę, przetwory mleczne i owocowe, złoto i skóry. Na resztę składały się produkty przemysłowe. Wartość w funtach eksportowanych towarów zestawiono poniżej:

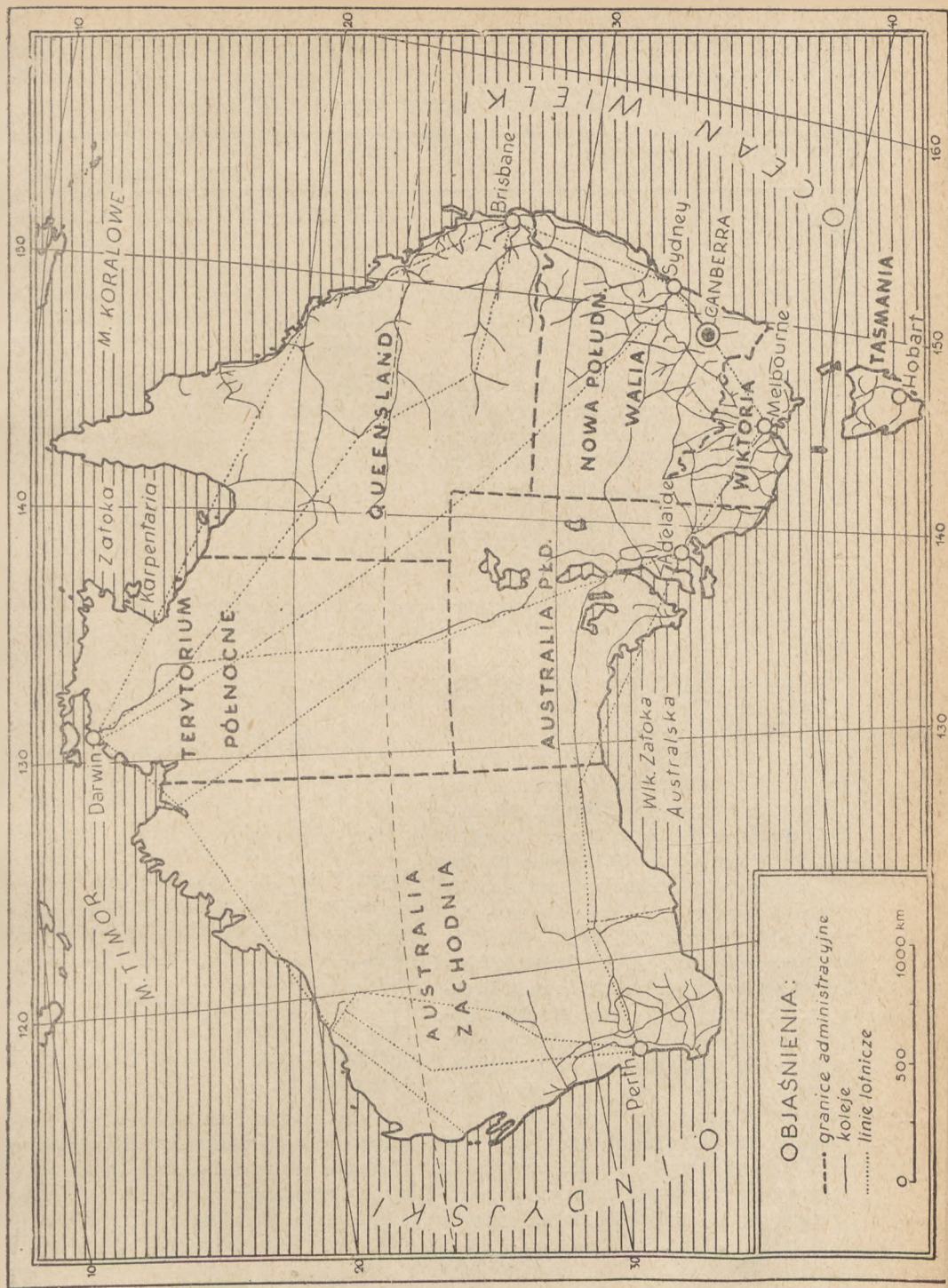
Towar	Wartość w funtach
Masło	10,271.810
Ser	1,689.124
Jaja w skorupie	638.014
Jaja w proszku	1,452.066
Mięso:	
Wołowina	2,711.077
Cielęcina	1,178.362
Baranina	362.057
Wieprzowina	1,204.846
Konserwy	5,890.733
Mleko i śmietana	2,155.972
Owoce suszone	2,149.420
Owoce świeże	1,264.681
Soki owocowe	892.860
Jęczmień	359.741
Pszenica	6,223.325
Mąka	11,336.621
Cukier (trzcinyowy)	3,059.599
Wino	740.588
Tytoń i wyroby tytoniowe	403.574
Skóry surowe	11,836.060
Wełna	63,618.595
Muszle perłowe	27.783
Łój	303.489
Węgiel	92.764
Koncentraty kruszców	1,499.888
Miedź	1,036.069
Ołów	5,147.390
Cynk	2,218.290
Cyna	120.750
Skóry wyprawione	927.344
Drzewo	599.781
Mydło	541.571
Złoto	26,411.299
Inne	20,416.385
Razem:	188,781.928

Głównym odbiorcą towarów austrijskich były Stany Zjedn. Am. Płn., Indie Bryt., Francja, Nowa Zelandia.

Import

Poniżej zestawiono towary importowe oraz ich wartość w funtach:

Towar	Wartość w funtach
Ryby i przetwory rybne	344.076
Herbata	4,546.162
Wódka	292.296
Tytoń i wyroby tytoniowe	4,682.753
Kopra	262.345
Fibry	2,219.667
Skóry	767.631
Miazga drzewna	853.646
Nasiona	1,787.379
Rękawiczki	102.905
Czapki i kapelusze	118.331
Ozdoby	584.321
Inne ubrania	460.839
Dywany	420.591
Pokrycia na podłogę i linoleum	372.402
Towary krótkie	18,531.324
Jedwab do szycia, bawełna	583.828
Walizy i torby	1,912.096
Przędza	2,626.552
Olej	17,927.717
Maszyny elektryczne	5,441.780
Kable przewody elektryczne	609.611
Maszyny rolnicze	167.940
Obrabiarki	659.445
Maszyny napędowe	7,013.664
Żelazo i stal:	
rury	129.154
blacha i płyty	3,097.533
Sztućce i platery	667.378
Narzędzia	1,071.472
Samochody i ich części	6,688.941
Kauczuk i wyroby gumowe	2,607.752
Drzewo surowe	1,212.642
Wyroby garncarskie	868.158
Szkło i wyroby ze szkła	112.242
Papier, druki	2,201.353
Wyroby papiernicze	2,146.433
Filmy	501.344
Lekarstwa, chemikalia, nawozy sztuczne	6,213.505
Broń i środki wybuchowe	18,113.745
Instrumenty muzyczne	34.798
Opakowania	2,508.436
Inne	35,326.628
Razem	156,780.815

Australia importowała głównie z USA, z Persji, Indii i Kanady.

Nierównomierny rozwój gospodarczy Australii po ostatniej wojnie ilustruje poniższe zestawienie:

Rok	Ludność	Uprawa pszenicy w tys. ha	Ilość owiec	Ilość bydła rogatego	Importu	Wartość w funtach	Eksportu
1860	1,145.585	336.491	20,135.286	3,957.915	20,132.000	18,700.000	
1880	2,231.531	1,318.395	62,184.252	7,527.142	34,895.000	28,055.000	
1900	3,765.339	2,311.335	70,602.995	8,640.225	39,258.000	51,237.000	
1920	5,411.297	4,569.283	81,795.727	13,499.737	136,844.000	134,545.000	
1940	7,068.689	5,376.439	122,694.025	13,255.841	157,569.000	149,529.000	
1945	7,411.759	3,425.037	105,370.865	14,133.167	223,071.000	154,323.000	

Według źródeł amerykańskich Australia jest w stanie pomieścić i wyżywić bez obniżenia standardu życiowego mieszkańców ok. 20 milionów ludzi. Niewykorzystanie należyte kontynentu jest

wynikiem kapitalistycznej tendencji, która broni przywilejów już mieszkających tam 7 milionów osadników, ograniczając a nawet uniemożliwiając imigrację z innych państw.

ODPOWIEDZI REDAKCJI

Prawidłowe rozwiązanie zagadki geograficznej z nr 7/8 „Poznaj Świat” przedstawia się następująco:

1. Somali Brytyjskie, 2. Liberia, 3. Francuska Afryka Zachodnia, 4. Rodezja Południowa, 5. Kongo Belgijskie, 6. Mozambik, 7. Tunis, 8. Egipt, 9. Niassa, 10. Abisynia, 11. Sierra Leone, 12. Angola, 13. Somali Włoskie, 14. Rodezja Północna, 15. Gwinea Hiszpańska, 16. Rio-de Oro, 17. Uganda, 18. Gambia, 19. Er-Rif, 20. Unia Południowej Afryki, 21. Libia, 22. Alger, 23. Gwinea Portugalska, 24. Somali Francuskie, 25. Złote Wybrzeże, 26. Madagaskar, 27. Francuska Afryka Równikowa, 28. Marokko, 29. Erytrea, 30. Nigeria, 31. Sudan Anglo-Egipski, 32. Kraj Bezułanowy, 33. Kenia, 34. Tanganika.

Spośród 635 nadesłanych rozwiązań, wybrano 10 najlepszych. Poniżej podajemy nazwiska i adresy tych czytelników, którzy uzyskali nagrody w postaci książek

i atlasów za rozwiązanie powyższej zagadki:

1. **Międzybrodzki Tadeusz**, pt. Grodziec, wieś Łazy, pow. Bielsko, Śląsk; 2. **Michalski Henryk**, Wronki, ul. Poznańska 5, woj. Poznańskie; 3. **Żuczkiewicz Tadeusz**, Mościce, ul. Jarzębinowa 1; 4. **Orzeł Tadeusz**, Jaworzno, ul. Bolesława Prusa 28; 5. **Szwed Kazimierz**, Pszczyna, Sienkiewicza 5; 6. **Wiktoria Polec**, Warszawa-Praga, Mała 8 m. 10; 7. **Jamka Maria**, Chełm Lubelski, Hrubieszowska 7; 8. **Wołyński Maciej**, Kcynia, pow. Szubin, Pomorze; 9. **Perzyński Witold**, Anin, ul. Legionów 3; 10. **Korzeniowski Tadeusz**, Brzeg nad Odrą, Katowicka 24.

Wyżej wymienione osoby otrzymają nagrody w postaci książek i atlasów w najbliższych dniach. Redakcja prosi wszystkich Czytelników otrzymujących nagrody o potwierdzenie odbioru przesyłek.

Wśród lodów Grenlandii

Peter Freuchen: Przygody na Arktyku. Sp. Wyd. „Książka“, 1948.

Podróżnik duński, Peter Freuchen pokonał tyle niebezpieczeństw wśród lodów Grenlandii, przeżył tyle nocy polarnych między Eskimosami, że zaliczyć go można do najtwardszych, najbardziej nieustępliwych badaczy północy. On i jego przyjaciel Knut Rasmussen to ludzie, których cechowała niezmierzona chęć odbywania długich podróży między szczerzącymi kły zupełnej martwoty obszarami lądów, gdzie ustawicznie groziła śmierć. Mściwa za wydzieranie jej tajemnic noc podbiegunowa czyhała na śmiarków licznymi pułapkami.

Już jako członek ekspedycji, która w 1906 r. wyruszyła z Kopenhagi do północnych brzegów Grenlandii, Peter Freuchen wykazał, że nadaje się do życia w ciemnościach głuszy arktycznej. Rok przetrwany w odosobnieniu na podstacji obserwacyjnej, umieszczonej blisko wielkiego lodowca, pokrywającego cały ląd Grenlandii, świadczy o niezwyklej odporności i odwadze podróżnika, toteż wprowadzenie w czyn późniejszej jego decyzji osiedlenia się na północnym krańcu ziemi było wynikiem dążeń już opartych na doświadczeniu.

Lato w kraju podbiegunowym, kiedy słońce bezustannie świeci i ani na krótko nie zapada ciemność, powoduje, że Eskimo-

mosi, sąsiedzi Freuchena, pragnęli nadejścia okresu, gdy słońce się schowa na długie miesiące. Wtedy następował czas polowania na morsy i foki, które wylażą na lód i można je podejść blisko.

Biograficzny materiał książki Freuchena przetransponowany jest całkowicie z treści tych wielu lat, które upłynęły wśród surowych i ponurych krajobrazów północy. Autor daje realistyczną, a nawet naturalistyczną prawdę bez wzbogacenia zbytętną w tych okolicznościach fantastyką dziejów swego bytu w krainie polarnej grozy. „Przygody na Arktyku“ to dobra opowieść podróżnicza, pisana językiem wolnym od silenia się na oryginalność, pozwalająca czytelnikowi dokładnie poznać perypetie dzielnych Duńczyków oraz warunki bytu i obyczajowość Eskimosów.

Zapewne Nansen, Amudsen, czy nawet każdy z załogi sławnego w dziejach wypraw polarnych statku „Fram“, nie uważałiby za nadzwyczajne dokonanie czynów, jakich dokonał Freuchen, lecz przeciętny czytelnik, który nie spędził połowy życia w śpiworze, i nie jest zmuszony do budowania codziennego „igloo“, przyzna, że nie każdy dałby sobie radę wśród takich niebezpieczeństw, na jakie był wielokrotnie narażony autor pamiętnika z Grenlandii.

Bogdan Kamodziński

Co wiem o Belgii. Olgierd Szwarz. Na kładem autora. Bruksela 1948 r.

Knossos i Mykeny. U kolebki cywilizacji europejskiej. Kazimierz Majewski. Wydawnictwo: Książnica Atlas Wrocław-Warszawa. 1948 r. str. 64, 47 rycin.

Oblicze Ziem Odzyskanych. Dolny Śląsk. Praca zbiorowa. Inicjatorzy i Komitet Redakcyjny: E. Maleczyńska, B. Olszewicz, Z. Rusiewicz. Wydawnictwo: Książnica Atlas, Wrocław—Warszawa 1948 r. Cz. II. Dzieje, Kultura. str. 773.

Canadian Geographical Journal. vol.

XXXVII nr 5 1948 r. Canadian Geographical Society, Ottawa.

Chrońmy przyrodę ojczyzny. Rok I/XI nr 7/8 Kraków 1948 r. Państwowa Rada Ochrony Przyrody.

Gazeta Obserwatora PIHM. nr 10, 11 Warszawa 1948. Wydawca: Państwowy Instytut Hydro-Meteorologiczny.

Morski Przegląd Geograficzny. Rok III nr 9, Gdynia 1948. Wydawca: Izba Przemysłowo-Handlowa w Gdyni i Związek Gospodarczy Spółdzielni „Społem“.

TYPY DOMÓW NA ŚWIECIE

Proszę odgadnąć przedstawione na rysunku cztery typy domów na świecie.

Za najlepsze rozwiązanie Redakcja czas. „Poznaj Świat“ przeznacza 10 nagród w postaci książek i atlasów. Rozwiązania zagadki proszę kierować do dnia 15 marca 1949 roku pod adresem Redakcji — Kraków, Grodzka 64. II p.

Czy zapłaciłeś już prenumeratę

„Poznaj Świat” na rok 1949?
